

UNIVERZITA KARLOVA
Fakulta tělesné výchovy a sportu

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2021

FILIP KOVÁŘ

UNIVERZITA KARLOVA
Fakulta tělesné výchovy a sportu

**Postoje a motivace mladých lidí ke kurzovému sázení
na sport**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

doc. Jiří Mudrák, Ph. D.

Vypracoval:

Filip Kovář

Praha, srpen 2021

Prohlašuji, že jsem závěrečnou diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, dne

.....

podpis diplomanta

Evidenční list

Souhlasím se zapůjčením své diplomové práce ke studijním účelům. Uživatel svým podpisem stvrzuje, že tuto diplomovou práci použil ke studiu a prohlašuje, že ji uvede mezi použitými prameny.

Jméno a příjmení:

Fakulta / katedra:

Datum vypůjčení:

Podpis:

Poděkování

Zde bych rád poděkoval vedoucímu práce doc. Jiřímu Mudrákovi, Ph. D. za odbornou pomoc při tvorbě práce, za věcné rady a připomínky. Spolupráce od počátku fungovala perfektně a získal jsem důležité podněty, které pomohly s konkrétním zaměřením výzkumu. Vydatnou pomoc mi pan docent poskytl při sestavování dotazníku a následném zpracování získaných dat, kdy mi i ochotně vysvětlil specifika jednotlivých statistických metod. Speciálně bych chtěl poděkovat za flexibilitu při konzultacích, které navzdory omezení setkávání i na dálku probíhaly hladce a vždy byly velmi praktické a přínosné.

Abstrakt

Název: Postoje a motivace mladých lidí ke kurzovému sázení na sport

Cíle: Zjistit, jaké faktory se podílejí na skutečnosti, že mladí lidé v ČR ve věku 18–30 let sázejí na sport a které z těchto faktorů jsou nejvýznamnější.

Metody: Vzhledem ke kvantitativnímu charakteru průzkumu bylo jedinou metodou elektronické dotazování. Dotazník vycházel z teorie plánovaného chování. Primárně zjišťoval informace o nezávislých proměnných (prediktorech) v rámci této teorie, jimiž jsou postoje, subjektivní norma a vnímaná kontrola (v souvislosti s kurzovým sázením). Tato část dotazníku byla převzatá ze zahraničního výzkumu na podobné téma. Záměr a chování respondentů jako vysvětlované proměnné byly rovněž zjišťovány za účelem popsání vztahů mezi nezávislými a vysvětlovanými proměnnými. Vzorek obsahoval 122 respondentů, jednalo se především o aktivní sázkaře. Statistické zpracování proběhlo pomocí korelační a regresní analýzy, na něž navazovala finální path analýza s modelem znázorňujícím vzájemné vztahy hlavních proměnných.

Výsledky: Všechny ze zkoumaných prediktorů v rámci teorie plánovaného chování mají vliv na záměr sázet – zjištěné hodnoty vlivu dle path analýzy jsou pro postoje 0,241, pro subjektivní normu 0,335 a pro vnímanou kontrolu -0,410. Ze záporného znaménka vyplývá, že respondenti s vyšší vnímanou kontrolou mají slabší záměr sázet, u dalších dvou prediktorů jsou vztahy opačné. Prokázal se i vliv vnímané kontroly na chování (kurzové sázení) v hodnotě -0,304. Vnímaná kontrola má tedy z prediktorů největší vliv na vysvětlované proměnné.

Závěr: Předpoklad, že záměr sázet a kurzové sázení se pomocí prediktorů teorie plánovaného chování dají předpovídat, se potvrdil. Vnímaná kontrola je nejvýraznějším prediktorem kurzového sázení u aktivních sázkařů. Pro zobecnění vlivu zkoumaných prediktorů na celkovou populaci by byl vhodný rozsáhlejší výzkum s větším počtem respondentů a zahrnutím nesázkařů.

Klíčová slova: hráčská závislost, hazardní hráčství, teorie plánovaného chování, postoje, subjektivní norma, vnímaná kontrola

Abstract

- Title:** Attitudes and motivations of young people towards sport betting
- Objectives:** To find out which factors significantly influence sport betting in young Czechs between the age of 18 and 30.
- Methods:** Due to the quantitative nature of the research, the only used method was electronic survey. The survey was based on the theory of planned behaviour. It primarily sought information on independent variables (predictors) within this theory, which are attitudes, subjective norm and perceived control (in connection with sport betting). This part was adopted from a similar previous research. The intention and behaviour of the respondents as response variables were also surveyed in order to describe the relationships between independent and response variables. The sample consisted of 122 respondents, mostly active betters. Statistical methods such as correlation and regression analysis were used, followed by a final path analysis, which provided a model visualizing the relationships between the crucial variables.
- Results:** All of the examined predictors within the theory of planned behaviour influence the intention to bet – the values are 0,241 for attitudes, 0,335 for subjective norm and -0,410 for perceived control. The negative value means that those with higher perceived control have lower intention to bet, in contrast to the other two predictors. Perceived control also has an impact on behaviour, in our case the betting itself – its value is -0,304. Altogether, perceived control has the greatest influence on the response variables.
- Conclusion:** The assumption that the intention to bet and betting can be predicted using the independent variables in the theory of planned behaviour has been confirmed. Perceived control is the most important predictor in active betters. To evaluate the impact of the predictors on general population, a broader study with more respondents and non-betters would be appropriate.
- Keywords:** gambling addiction, problem gambling, theory of planned behaviour, attitudes, subjective norm, perceived control

Obsah

1 ÚVOD	10
2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	12
2.1 Teorie hry	13
2.1.1 Charakteristiky hry	13
2.1.2 Funkce hry	13
2.1.3 Kurzové sázení v teorii hry.....	14
2.2 Kurzové sázení v teorii závislosti	15
2.2.1 Druhy závislosti.....	16
2.2.2 Hráčská závislost a související pojmy	17
2.3 Specifické faktory rozvoje hráčství	20
2.3.1 Prostředí hazardních her	20
2.3.2 Expozice hazardním hrám	21
2.3.3 Typy hazardních her	22
2.3.4 Zdroje řešení problémového hráčství	23
2.4 Obecné faktory rozvoje hráčství	25
2.4.1 Biologické faktory	25
2.4.2 Sociální faktory.....	26
2.5 Prevence problémového hráčství	29
2.5.1 Vzdělávací iniciativy	29
3 CÍLE A ÚKOLY PRÁCE, HYPOTÉZY	32
4 METODIKA PRÁCE	33
4.1 Popis sledovaného souboru	35
4.2 Použitá metoda	38
4.3 Sběr dat	40
4.4 Analýza dat	41
5 ANALÝZA VÝSLEDKŮ	42
5.1 Deskriptivní statistika a korelační analýza	42

5.2 Regresní analýza.....	47
5.3 Finální model – path analýza.....	51
6 DISKUSE	52
6.1 Zhodnocení vzorku respondentů a jeho vlivu na výsledky.....	53
6.2 Zhodnocení předpokladů stanovených před průzkumem	54
6.3 Srovnání získaných výsledků s teoretickou částí práce	55
7 ZÁVĚR	57
SEZNAM LITERATURY	59
SEZNAM GRAFŮ, TABULEK A OBRÁZKŮ	62
SEZNAM PŘÍLOH	63

1 ÚVOD

Kurzové sázení je velmi zajímavým fenoménem, na nějž je možné se dívat z mnoha různých hledisek. Ačkoliv by se mohlo zdát, že se jedná o poměrně novou záležitost, která se rozvinula s příchodem moderní kapitalistické společnosti a s narůstající profesionalizací sportu, opak je pravdou. Sázení má své kořeny už v některých starověkých kulturách a s lidskou civilizací je spojeno už po několik tisíc let. Za tuto dobu samozřejmě prošlo určitým vývojem a došlo v něm k podstatným změnám. Nutné je také zmínit, že se tento jev nevyvíjel po celém světě stejným způsobem. Proto můžeme na různých kontinentech a v rámci rozličných kultur pozorovat různé systémy a principy kurzového sázení, stejně jako rozdílné postoje a vnímání sázení příslušníky národů do těchto kultur spadajících.

V obecné rovině existuje mnoho aspektů kurzového sázení. Některé z nich lze vnímat veskrze pozitivně, mnohé další a z mého pohledu většinu z nich je nutné označit za negativní. Tyto jednotlivé aspekty, kterými se budu v rámci práce dále zabývat, se ve své významnosti rovněž liší v různých kulturách a různých částech světa. Práce se tedy zaměří primárně na české prostředí kurzového sázení, aby se mohla věnovat konkrétním problémům v naší kultuře. Se zmíněnými negativními aspekty sázení úzce souvisí legislativní zásahy, které se je snaží různými způsoby eliminovat. Tyto snahy rovněž nejsou nic nového a na rozdíl od drobných regulací, které jsou typické pro dnešní společnost, v dřívějších dobách byly zásahy často radikálnější a zakazovaly sázení úplně. Tím podnítily vznik ilegálního sázení, které ve společnosti rovněž přetrvává dodnes. Problémů spojených se sázením je však celá řada a budou předmětem hlubšího zkoumání v rámci této práce.

Přestože kurzové sázení ve své podstatě není čistý hazard a úspěšnost v něm ovlivňují znalosti a dovednosti sázkaře, nelze rozporovat, že se jedná o velmi návykovou činnost. Právě v dospívání a v mladém věku jsou lidé náchylní k propadnutí různým závislostem, proto se na tuto část populace bude práce zaměřovat. Zároveň jsou také jednou z nejohroženějších skupin z hlediska finančního, neboť se jedná nejčastěji o žáky a studenty žijící z prostředků od příbuzných a drobných přivýdělků, případně o začínající zaměstnance s malými zkušenostmi, tedy i nízkými platy. K aktuálnosti problému přispívá v současné době probíhající pandemie koronaviru. Sportovnímu sázení se totiž ve velké míře věnují aktivní sportovci, kteří mají ke sportu kladný vztah. Sázení je tedy

baví a zároveň jsou přesvědčeni, že sportu rozumí a mohou v sázení být úspěšní. V současné době však mají k aktivnímu sportu velmi obtížné podmínky, velká část z nich se dokonce nemůže svému sportu věnovat vůbec. Volný čas tak vyplňují jinými aktivitami a sportovní sázení, které je i při restriktivních protiepidemických opatřeních snadno realizovatelné přes internet, se jako náhrada za provozování sportu přímo nabízí. Nejen aktivní sportovci, ale i další (potenciální) sázkaři jsou nuceni trávit více času doma a hledat jiné volnočasové aktivity, jako je sázení.

České výzkumy na téma sázení se zabývají ve většině případů různými strategiemi a modely sázení. Existuje také řada kvalitativních výzkumů se závislými hráči zpracovaných převážně na klinice adiktologie 1. LF UK. Kvalitativní výzkumy přinášející poznatky k péči o problémové hráče jsou velmi přínosné, ale nepřinášejí komplexní celospolečenské řešení tohoto problému. Představa, že tento problém lze zcela vyřešit, by byla zcestná. Kvantitativní výzkum zaměřený na motivace lidí ke kurzovému sázení však může pomoci pochopit příčiny sázení či vzájemné vztahy jednotlivých příčin.

Pro zjednodušení výzkumného problému, který by se měl zabývat příčinami sázení, se nabízí zcela jednoduchá otázka – proč lidé vlastně sází? I když na takovou otázku existuje celá řada jistě zajímavých odpovědí, pravděpodobně nejčastějšími a nepřiliš přínosnými odpověďmi by kromě snahy vyhrát peníze byly „pro zábavu/rozptýlení“, případně „pro umocnění zážitku ze sledování sportu“. Otázku tedy je třeba rozvést tak, aby si zasloužila označení „výzkumná“. Definovat ji lze následovně: „Jaké faktory se podílejí na tendenci mladých lidí k sázení a které z nich jsou nejvýznamnější?“ Taková otázka již nabízí prostor pro smysluplný výzkum, neboť umožňuje pokládat jeho účastníkům otázky na faktory různého druhu a tyto faktory následně porovnávat se samotným chováním, a to i za využití statistických metod.

2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Kurzové sázení na sport je velmi specifickou aktivitou, kterou je třeba si nejdříve patřičně vymezit. Chceme-li hovořit o sázení jakožto fenoménu, kterému se určitá část populace věnuje, používá odborná literatura pojem sázkařství, s nímž úzce souvisí širší pojem hráčství. Na klasifikaci stěžejních pojmů dojde později, nicméně u pojmu hráčství je žádoucí se pozastavit a podívat se za jeho oponu. První zajímavostí je, že ve slově hráčství je již poměrně silně cítit negativní konotace a jedná se o jakousi charakteristiku, která bývá společensky odsuzována. Naproti tomu původní pojem hra či sloveso hrát (si) samy o sobě negativní konotaci neevokují, což dokazuje i známé přísloví „kdo si hraje, nezlobí“. Pojem hráč, který lze označit za mezistupeň v odvození pojmu hráčství od slova hra, tuto konotaci vzbuzovat může a nemusí. Pokud si představíme hráče jako někoho, kdo se věnuje určitému sportu, např. fotbalového hráče, vnímáme jej veskrze pozitivně či neutrálně (když si odmyslíme negativní stereotypní představy fotbalistů jako nagelovaných slečinek či simulantů). Pokud však hovoříme o hráči v souvislosti s hazardní hrou, pak je již vnímán negativně. Toto krátké zamyšlení nastiňuje, jak může být hranice mezi jednotlivými pojmy a jejich vnímáním tenká. Analogii shledáváme v samotném procesu vzniku problémového hráčství, kdy hranice mezi kontrolovaným sázením pro zábavu, tedy hrou, a sázením vykazujícím rysy závislosti, tedy hráčstvím, je podobně tenká.

2.1 Teorie hry

Prunner (2008) předkládá postupný vývoj a poznatky z teorie hry, kterou se v posledních zhruba sto letech zabývala řada autorů. V první fázi tohoto vývoje byla hra vnímána jako výhradně dětská aktivita, která má velký význam ve výchově, vzdělávání a rozvoji talentu. V první polovině 20. století se autoři v oblasti pedagogické a vývojové psychologie zaměřovali především na porovnávání významu hry u dětí a u zvířat. V pozdější fázi vývoje teorie hry se však již pracovalo s poznatkem, že hra se netýká pouze dětí, ale má své místo i ve světě dospělých, k čemuž dle Prunnera (2008) přispěli i čeští autoři Bakalář (1976) a Kratochvíl (1976).

2.1.1 Charakteristiky hry

Prunner (2008) uvádí některé obecné znaky a charakteristiky hry:

- Samoučelnost – v rámci hry by se neměly vytvářet žádné užitkové hodnoty.
- Spontánnost – hra je svobodnou a dobrovolnou činností.
- Citové prožitky – motivem hry je přinést ty pozitivní (motiv však není vždy naplněn).
- Uplatňují se při ní kognitivní procesy, hra je může také rozvíjet.
- Hra je typicky dětskou aktivitou důležitou v procesu socializace. S tím souvisí:
 - Stimulační efekt hry,
 - Hra jako prostředek pro získání uznání, ovlivňující sociální pozici.

Výše uvedené základní charakteristiky nastiňují podstatu hry, která ve své původní, ryzí podobě, je zcela po zásluze považována za prospěšnou činnost přispívající k rozvoji jedince. Důležitost hry ve světě dětí je nesporná, v některých bodech se však již projevuje i význam hry u dospělých. Svobodná a dobrovolná činnost, pozitivní citové prožitky či získání uznání – to jsou bezpochyby prvky hry, které se dospělých netýkají o nic méně než dětí.

2.1.2 Funkce hry

Holeček, Miňhová a Prunner (2003) jako nejvýznamnější funkce hry uvádějí:

- Poznávací (rozvíjí poznávací funkce),
- projektivní (jedinec promítá do hry svůj pohled na svět),
- kompenzační (kompenzace nesplněných přání, zklamání, a pocitů z reálného života),

- seberealizační (každá zajímavá činnost je v podstatě hrou).

V těchto bodech se pohnutky dospělých pro věnování se hře zrcadí o poznání výrazněji. Člověk neúspěšný v pracovním či osobním životě si jej může v rámci hry a díky úspěchu v ní kompenzovat nebo se dostat do pozice, na níž v reálném světě nemůže dosáhnout. Když shrneme obecně poznatky týkající se hry u dospělých, o nichž v návaznosti na funkce hry píše Prunner (2008), budou vypadat asi takto:

- Hra je prostředkem udržování sociálních kontaktů.
- Hra přináší možnost změny role, především příležitost získat dominantní postavení.
- Hra je způsobem relaxace a přináší možnost zbavit se (dočasně) stresu a starostí.
- Hra je prostředkem soupeření a přináší možnost prokázat kvalitu.

V neposlední řadě pak Prunner (2008) uvádí schopnost hry odhalovat charakter a poukázat na skrytou agresivitu, neschopnost prohrávat či také sklony k podvádění a neuváženému riskování.

2.1.3 Kurzové sázení v teorii hry

Souhrnným pohledem na poznatky z oblasti teorie hry lze konstatovat, že kurzové sázení by se dalo do určité míry označit za hru dospělých, neboť většinu charakteristik hry splňuje, nebo lépe řečeno „má předpoklady splňovat“. Nejspornějším bodem je v tomto směru samoúčelnost hry zmíněná v kapitole 2.1.1, jelikož kurzové sázení užitkovou hodnotu v podobě výhry potenciálně vytváří. Podíváme-li se však hlouběji na tento bod, zjistíme, že Prunner (2008, str. 26) uvádí, že pokud „*se při hře užitkové hodnoty vytváří, pak jen jako druhotný (vedlejší) produkt, který však nelze vnímat jako primární motiv vedoucí k realizaci dané aktivity.*“ Jinými slovy, účelem sázky by neměla být výhra jako taková, ale např. okořenění si zážitku ze sledování daného sportovního klání. Pokud pak sázku prohrají, neměl bych jí litovat, protože jejím účelem bylo např. zvýšené napětí při sledování, které se i přes prohru dostavilo. V momentě, kdy prohraná sázka způsobuje negativní pocity, naštvanost nebo dokonce vzbuzuje projevy agrese, pak je to znamením toho, že sázení přestává být hrou a začíná být problémem.

2.2 Kurzové sázení v teorii závislosti

Nešpor (2013, s. 8) uvádí komplexní definici syndromu závislosti dle MKN–10¹:

„Je to skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání nějaké látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost než jiné jednání, kterého si kdysi cenil více. Centrální popisnou charakteristiku syndromu závislosti je touha (často silná, někdy přemáhající) brát psychoaktivní látky (které mohou, avšak nemusí být lékařsky předepsány), alkohol nebo tabák.“

Definice míří především na látkové závislosti, které jsou obecně rozšířenější a je jim věnována větší pozornost laické i odborné veřejnosti. Závislosti nelátkové, kam řadíme i závislost na hazardu a sázkách, se však projevují v podstatě identicky. To dokazují jevy provázející závislost, které rovněž uvádí Nešpor (2013). Kromě již zmíněné a naprosto stěžejní *touhy* po dané látce se jedná o:

- Potíže v sebeovládání,
- tělesný odvykací stav,
- průkaz tolerance k účinku látky,
- postupné zanedbávání jiných zájmů,
- pokračování v užívání přes jasný důkaz zjevně škodlivých následků.

Bod po bodu lze uvést příklady jednotlivých jevů, jak je můžeme pozorovat u kurzového sázení. *Potíže v sebeovládání* typicky vykazuje sázkař, který nemůže přestat. Ani výhra totiž u závislého není prostředkem uspokojení jeho potřeby sázet, nýbrž momentem dodávajícím sebevědomí a kuráž do dalších sázek. Dočasný zisk je zároveň příležitostí vsadit větší částku, takže výhra může závislost naopak akcelarovat, neboť sázení vyšších částek je atraktivnější a sázkař si na něj může rychle navyknout.

Zde nastupuje *průkaz tolerance k účinku látky*, kdy vsazení nižší sázky nepřináší uspokojení – stejně jako alkoholik potřebuje čím dál víc pít, aby na něj alkohol vůbec začal působit, i sázkař musí navyšovat vklady, aby hra přinášela vzrušení. Ve snaze dosáhnout tohoto vzrušení se začíná vytrácet racionalita rozhodování a pokud sázkař dosud příliš neprohrával, v tomto momentě k tomu začne s vysokou pravděpodobností docházet.

¹ Mezinárodní klasifikace nemocí, 10. revize.

Co se týče *tělesného odvykacího stavu*, zde se sázení liší oproti fyzickým závislostem vznikajícím u většiny návykových látek. Závislost na sázkách je psychická, v organismu tedy nedochází k biochemickým změnám, které by způsobovaly pocení, třes a podobné nežádoucí fyzické stavy. Dostávají se však těžko kontrolovatelné pocity, které Nešpor (2006) nazývá bažení po hazardu, tzv. „*craving*“. Bez silné vůle přestat a podpory zvenčí je nelze řešit jinak než sázkou. Dle Prunnera (2008) může sázení vést až k depresím, úzkostem a sebevražděným sklonům, nikoli však vlivem abstinence, nýbrž v reakci na neúspěch ve hře a velké finanční ztráty.

Zanedbávání jiných zájmů je patrné v četných případech gamblerů, kteří po práci jdou rovnou do herny, kde zůstávají, dokud neprohrají všechny peníze nebo dokud podnik nezavře. Kurzové sázky mohou fungovat stejně, pouze s tím rozdílem, že internetové live sázení² běží neustále a „vysvobození“ v podobě zavřené herny se sázkař nedočká.

Pokračování v užívání přes jasný důkaz zjevně škodlivých následků dokonale ilustruje příběh závislého hráče Miloše, kterému v návaznosti na problémy způsobené hraním manželka pohrozila rozvodem – ani tak se hazardu nevzdal a dal mu před manželkou přednost (Prunner, 2008). Obecně jsou nejčastějším škodlivým následkem dluhy, které mohou závislé hráče přivést až na pokraj osobního bankrotu.

2.2.1 Druhy závislosti

V předchozí kapitole jsou již naznačena dvě možná základní dělení. Nejčastějším je rozdělení na fyzické a psychické závislosti.

Fyzická závislost je „*stavem adaptace, jehož důsledkem jsou závažné fyziologické a psychologické poruchy při odnětí drogy*“ (Sillamy, 2001, s. 241). Nastává, když se návyková látka stane běžnou součástí látkové výměny v organismu. Lidské tělo pak na její náhlou nepřítomnost bouřlivě reaguje. Typickým příkladem je obecně známé alkoholové delirium tremens.

Psychická závislost se vyznačuje již zmíněnou naléhavou touhou, zmíněným bažením po předmětu závislosti a jím navozených stavech. Chybění drogy vyvolává úzkostně depresivní stavy (Sillamy, 2001). Proto je velmi složité takovou závislost překonat. Úspěch mnohdy závisí na schopnosti komplexně změnit životní styl. Např. u gamblingu či sázení může být klíčové prostředí, které k takovým aktivitám podněcuje. Zdánlivě

² Live sázení je druh kurzového sázení, kdy je možné sázet v reálném čase na právě probíhající událost.

neškodné posezení a několik piv v pátek večer s kamarády v baru nemusí být problémem. V momentě, kdy se z baru stane dominantní či jediné místo zábavy, již však problém nastává. Následně lidé, se kterými sázení – často ve spojení s dalšími závislostmi – člověk sdílí, postupně mohou zůstat (pokud již nebyli) jedinými kamarády/přáteli dotyčného. Ve snaze zbavit se psychické závislosti tak člověk bývá nucen nejen kompletně změnit strukturu svého volného času, ale také přerušit kamarádské vztahy, k čemuž se mnozí nedokážou odhodlat.

Druhé dělení na látkové a nelátkové závislosti je poměrně jednoznačné a sebevysvětlující. Pro nelátkovou závislost, která se projevuje závislostním chováním ve vztahu k určité aktivitě namísto látky, se využívají také pojmy „behaviorální závislost“ či „závislost na procesech“ (Vacek a Vondráčková, 2014).

Prunner (2008) specifičtěji uvádí konkrétní typy závislostí na základě Psychologického slovníku Hartla a Hartlové (2000). Zmiňuje některé z typických látkových závislostí (drogová, léková, alkoholová atd.) i tradiční nelátkové, a to jak určitým způsobem pozitivní (např. závislost na práci, tedy často skloňovaný workoholismus), tak negativní, jako je právě hráčská závislost. Kromě toho uvádí další 3 specifické druhy, které je žádoucí si blíže představit. Jsou jimi:

- *Závislost sociální*, na jejímž vzniku se významně podílí prostředí, kde se jedinec pohybuje. V kontextu problematiky sázení je již představena výše v odstavci týkajícím se psychické závislosti.
- *Závislost zkřížená*, již se rozumí kombinace jednotlivých druhů závislostí. Zde autor uvádí typický příklad kofeinové a nikotinové závislosti (ranní káva a cigareta), s hráčskou závislostí se pak dle něj často pojí závislost alkoholová.
- *Závislost zřetěžená*, která se týká nejčastěji členů rodiny závislého člověka. Jedná se o nutkavou potřebu starat se o problémového člověka, typicky se objevuje u jeho manželky/partnerky. Zde se zrcadlí přenesení problémů závislého člověka na druhé. V některých případech se paradoxně partner člověka „oslabeného“ závislostí cítí naopak šťastnější, protože má díky nastalé situaci ve vztahu silnější pozici.

2.2.2 Hráčská závislost a související pojmy

Na začátku kapitoly 2 jsou představeny pojmy „hráčství“ a „sázkařství“, které v sobě již do určité míry zahrnují závislost na hazardní hře, respektive sázení či riziko jejího vzniku.

Nešpor (1999) však uvádí, že pod tyto dva pojmy spadají hráči, kteří hrají pro vzrušení a v případě závažných problémů by byli schopni své hraní dostat pod kontrolu.

Pojem hazard dle Prunnera (2008, s. 34) „slouží k označení velmi riskantního podnikání, jednání, jehož výsledek závisí na šťastné náhodě“. Z toho vyplývá, že zařazení kurzového sázení do kategorie hazardu není úplně přesné, jelikož jeho výsledek nezávisí pouze na šťastné náhodě, ale i na orientaci sázkaře na „trhu“ sázkových příležitostí a schopnosti vybrat tu správnou, výherní možnost. V podstatě jde o hledání chyb bookmakerů³, kteří vypíší na danou sázkovou příležitost příliš vysoký kurz neodpovídající reálné pravděpodobnosti výhry. S používáním moderních technologií jsou však chyby bookmakerů velmi ojedinělé. Výhodou sázkaře může být např. lepší přístup k zákulisním informacím, než mají sázkové kanceláře, využití takových informací je ale mnohdy na hraně či za hranou zákona. V dlouhodobém horizontu tak má reálnou šanci na sázkách neprodělat pouze mizivé procento sázkařů. Kurzové sázení je proto aktivitou velmi blízkou čistému hazardu.

Po důkladném představení teorie hry a teorie závislosti je nyní na místě vydefinovat pojem hráčská závislost, v němž se obě teorie střetávají. Prunner (2008) obecně rozlišuje dvě základní formy hráčství: rekreační a problémové (patologické). Williams, West a Simpson (2014) za problémové hráčství označují situaci, kdy se u jedince projevují *negativní důsledky* sázení (finanční, psychické a sociální, popř. i zdravotní problémy) společně s *narušenou kontrolou*, kdy hráč není schopen sázet v rámci určitých finančních a časových limitů. Patologické hráčství je pak dle těchto autorů závažnější formou problémového hráčství. Problémové hráčství (v některých zdrojích také označované jako škodlivé hráčství) je tedy hráčskou závislostí, patologické hráčství pak silnou hráčskou závislostí. Diagnostická kritéria dle DSM-IV⁴ pro patologické hráče stanovená Americkou psychiatrickou asociací konkrétně vymezují patologické hráčství v 10 bodech, podle nichž jej lze rozeznat. V obměněné podobě, způsobené pravděpodobně rozdílnými přístupy k překladu původní anglické verze, je představují Nešpor (1999) i Prunner (2008). Ve stručné podobě vypadají následovně:

- Zaujatost a zaměstnanost hraním,
- potřeba zvyšování velikosti sázek,

³ Bookmaker = pracovník sázkové kanceláře, který stanovuje kurzy jednotlivých sázkových příležitostí.

⁴ Diagnostický a statistický manuál mentálních poruch, 4. vydání.

- opakovaná neschopnost dostat hraní pod kontrolu,
- neklid a podrážděnost,
- hraní je prostředkem úniku od problémů a nepříjemných pocitů,
- opakovaný návrat ke hře druhý den po velké ztrátě (ve snaze ji vyrovnat),
- lhaní rodině a přátelům, popř. terapeutovi k zakrytí rozsahu své závislosti,
- páchání ilegálních činů finančního charakteru (krádeže, podvody, zpronevěra),
- problémy v zaměstnání a narušení rodinných a přátelských vztahů,
- spoléhání na druhé v souvislosti s řešením finančních problémů.

Různí autoři se shodují na tom (a je třeba jim dát za pravdu), že ve většině zmíněných kritérií lze nalézt podobnosti s kritérii DSM-IV pro látkové závislosti. To se ukazuje na již zmíněném příkladu časté kombinace hráčské a alkoholové závislosti. Dělení závislostí do různých skupin a snaha přistupovat k jejich eliminaci specificky je zcela jistě správná. Nicméně mechanismy fungování se často u různých, zdánlivě odlišných druhů závislostí prolínají. Z toho vyplývá, že každý druh závislosti v sobě skrývá podobný potenciál dostat člověka do závažných problémů. Nehrozí totiž jen rozvinutí jednoho druhu závislosti, ale i přechod na jiný druh nebo kumulace více závislostí.

2.3 Specifické faktory rozvoje hráčství

V předchozí kapitole je rozebráno, čím se hráčská závislost projevuje a jak ji lze rozeznat. Další přínos k problematice se skrývá v konkrétních faktorech, které přispívají k rozvoji hráčství. The Ontario Problem Gambling Research Centre (2013) koncepčně zpracovalo přehled takových faktorů a rozdělilo je do dvou rozsáhlých skupin – jsou jimi specifické a obecné faktory přispívající ke škodlivému hráčství. Následující podkapitoly představí skupinu specifických faktorů podrobněji.

2.3.1 Prostředí hazardních her

Prvním faktorem je prostředí hazardních her. Vytváření jej stát, ve kterém člověk žije, společně s fyzickými i právními osobami v něm působícími. Hlavním střetem je zde obvyklý zájem státu omezit hazardní hry a zajistit odpovědné hraní, který stojí proti faktu, že loterijní a sázkové společnosti se nacházejí v konkurenčním prostředí a potřebují působit na zákazníky. Mezi prostředky tohoto působení je hustota provozoven, jejich vybavenost, atraktivita či možnost poskytování dalších služeb. V souvislosti s tím se nabízí určitá restriktivní opatření, jako je omezení hustoty heren a automatů, poskytování alkoholu nebo zkrácení provozní doby. V praxi se tak v českém prostředí příliš neděje, hazard bývá výrazněji omezen spíše lokálně pomocí místních vyhlášek.

Makroekonomické výhody jsou naopak důvodem, proč stát často hazardní hraní do značné míry toleruje. Jedná se o fenomén, který vytváří pracovní místa a poskytuje státu finanční prostředky v podobě daňových výnosů. V některých oblastech také v případě regulace hazardu hrozí odliv těchto i souvisejících výnosů, jelikož by omezení mohlo vyústit v cestování za hazardem.

Mikroekonomické faktory rozvoje hráčství jsou dvojího charakteru. Prvním problémem je, že se i při relativně racionální aktivitě, jakou je kurzové sázení, vytrácí racionalita rozhodování. K tomu dochází především tendencí sázejícího „*vzdát se pozdější velké odměny a upřednostnit okamžitě menší odměny, což má za následek negativní výsledky*“ (The Ontario Problem Gambling Research Centre, 2013, s.25). Typickým příkladem jsou live sázky na tenis, kde je možné místo na výsledek zápasu vsadit na výsledek jednotlivých her nebo dokonce míčků, což i přes rozdílnou kvalitu soupeřů vnáší mnohem větší díl náhody do výsledku sázky. Druhým problémem je poptávka spotřebitelů jako určující faktor, kterému se nabídka služeb přizpůsobuje. Sázení je levnou formou zábavy, která přitahuje nízkopříjmové skupiny obyvatel – jim se tak celý proces přizpůsobuje,

obvyklé je poskytování sázkových služeb v podnicích s levným občerstvením nebo obecně v lokalitách s výskytem chudších obyvatel.

Sociálně-politické prostředí se vyznačuje několika specifickými procesy. Prvním z nich je tlak lobbujících skupin na politická rozhodnutí, k němuž dochází v zájmu firem z odvětví. Dále jde o pokračující destigmatizaci dříve odsuzovaných aktivit jako je sázení. Výnosy z hazardu jsou klíčové pro financování různých orgánů či institucí, což jeho rozmach ospravedlňuje. Volberg a Wray (2007) uvádějí, že v 70. a 80. letech 20. století docházelo k rozvolňování podmínek pro hazard, kterým vlády nahrazovaly nepopulární zvyšování daní. Financování sportu si bez loterijních odvodů lze v dnešní době jen těžko představit. Obrázek 1 ukazuje soupis odvodů loterijních a sázkových společností v ČR za rok 2016, které přijal Český olympijský výbor. Celková suma 661,8 mil. Kč navíc byla o více než 200 milionů vyšší než o 2 roky dříve. Podíl financování odvětví sportu z těchto peněz tedy stále roste a není v zájmu jeho představitelů, aby se kurzové sázení a hazard obecně omezovaly.

SPOLEČNOST	CELKEM	
Tipsport a.s.	25 400 000 Kč	+
CHANCE a.s.	36 200 000 Kč	+
Tipsport.net a.s.	172 700 000 Kč	+
Sazka a.s.	308 800 000 Kč	+
Českomoravská loterijní a.s.	365 000 Kč	+
Loterie Korunka a.s.	9 670 000 Kč	+
SYNOT TIP a.s.	7 000 000 Kč	+
Victoria Tip a.s.	2 416 736 Kč	+
FORTUNA GAME a.s.	95 000 000 Kč	+
MAXI-TIP a.s.	2 748 197 Kč	+
SLOT Group a.s.	1 600 000 Kč	+
Celkem	661 899 933 Kč	

Obrázek 1: Přehled odvodů z loterií do sportu (2016), Zdroj: Olympic.cz

2.3.2 Expozice hazardním hrám

Expozici lze definovat jako „*míru, v jaké populace nebo části populace přicházejí do styku s hazardními hrami*“ (The Ontario Problem Gambling Research Centre, 2013). Jejím určujícím faktorem je přístupnost, dle Vacka (2014) také dostupnost hazardních her. V posledních dekádách došlo k jejímu výraznému nárůstu, což lze přisuzovat v první fázi vlně liberalizace ekonomik mnoha států, v další fázi pak rozvoji internetových sázek a hazardu. V dnešní době je tedy možné vsadit si v podstatě kdykoliv a odkudkoliv.

Dalším souvisejícím faktorem je kontext, který je třeba rozlišovat u každého jedince zvlášť. Zde se nejedná o expozici obecně ve společnosti, ale v konkrétním prostředí, kde se daný jedinec pohybuje. Nejvýznamnějšími činiteli jsou zde rodina, pracoviště a další referenční skupiny, kde se člověk vyskytuje, z nichž bych z vlastní zkušenosti konkrétně zmínil prostředí sportovních týmů. Věk, kdy člověk s hraním začne, je dalším významným faktorem problémového hráčství, na nějž zmíněné skupiny mají vliv. Několik studií poukázalo na zajímavou skutečnost, že při zahájení hraní v rané dospělosti je riziko vzniku problémového hráčství poměrně nízké. Patologičtí hráči nejčastěji začínají před 18. rokem života (čím dříve, tím hůře) nebo naopak po dosažení věku 23 let (The Ontario Problem Gambling Research Centre, 2013).

Jako další faktor se uvádí prostředí hry v provozovnách, Vacek (2014) zmiňuje význam pocitu bezpečí a pohodlí, který je typický pro kasina, k čemuž přidává také význam dostupnosti peněz v blízkém okolí (bankomaty, možnosti půjčování peněz). U kurzového sázení mají pobočky stále menší význam, na zákazníky je třeba působit jinde.

Sázkové společnosti si zajišťují vizibilitu především skrze sponzorování sportovních soutěží a akcí, a to zpravidla těch nejvýznamnějších, což doprovázejí televizní reklamou v rámci sportovních přenosů. Kurzy se mnohdy objevují i v podobě injekecí přímo v průběhu zápasů, nejen o přestávkách. Cílová skupina je tak neustále podněcována k tomu si vsadit, a to i přímo v průběhu sledování sportu.

2.3.3 Typy hazardních her

Je logické, že každý druh hazardní hry působí na hráče jinak. Z široké škály faktorů autoři největší význam přikládají třem následujícím:

- Četnost hraní a míra vzrušení,
- dovednost a domnělá dovednost,
- společenskost (The Ontario Problem Gambling Research Centre, 2013).

Kurzové sázení vykazuje rysy všech těchto faktorů. Četnost hraní a míra vzrušení jsou primárně doménou elektronických hracích zařízení, lidově automatů, k čemuž přispívají světelné a zvukové efekty (Vacek, 2014). Kurzové live sázky však příliš nezaostávají, důležitým vzrušivým momentem jsou zde těsné prohry, které mohou vést k četnějšímu sázení i zvyšování sázek.

Pro faktor dovednosti a domnělé dovednosti jsou kurzové sázky typickým příkladem. Ve 2. odstavci kapitoly 2.2.2 je již vysvětleno, proč se u kurzových sázek ve většině případů

jedná právě o dovednost domnělou. Sázkář, který je o své dovednosti přesvědčen, si případnou výhrou toto přesvědčení utvrzuje, při prohrách však obvykle svaluje vinu jinam (např. přímo na sportovce) a zároveň vlivem frustrace pokračuje v sázení.

Společenskost je rovněž významnou součástí kurzového sázení, která k němu svádí. Může se jednat o sázky při společném sledování sportu, ať už v domácím prostředí či v barech a dalších podnicích. Typické je také zpětné probírání sázek s přáteli, např. druhý den v práci, nebo jen na dálku přes zprávy. Touto formou i neúspěšní sázkaři mohou mít tendenci zmiňovat se častěji nebo pouze o výhrách a prohry zamlčovat. Vytvářejí tak ve svém okolí iluzi o vlastní úspěšnosti, která jim přináší uznání a smysl v sázení pokračovat, vedoucí k dalšímu rozvoji hráčství.

Faktorů pro posouzení rizikovosti jednotlivých typů hazardních her se uvádí mnohem více a existují i nástroje pro posuzování rizik. Abbott et al. (2018) zmiňují 3 takové: nejvyužívanějším je GamGard založený na 10 faktorech, alternativu poskytuje rovněž desetifaktorový ASTERIG nebo také TRG (Tools for Responsible Games), kde je metodika odlišná a zahrnuje 50 indikátorů z devíti různých dimenzí.

2.3.4 Zdroje řešení problémového hráčství

Prvním významným faktorem je obecné vnímání řešení problémů. Krokem, který vždy musí předcházet jakémukoliv řešení, je schopnost přiznat si, že nějaký problém vůbec existuje. K tomu přispívají postoje veřejnosti – do jaké míry obecně vnímá hráčství jako problém a jak k jeho řešení komplexně přistupuje. Souvisí s tím také očekávání společnosti, zda si jedinec má poradit s problémy sám, nebo zda je běžné využívání vnějších podpůrných struktur. Příkladem takové struktury je mezinárodní organizace *Gamblers Anonymous*, založená po vzoru proslulejší *Alcoholics Anonymous*, která působí v mnoha zemích a pořádá skupinová sezení, v době pandemie i online setkání. V kontinentální Evropě však takové struktury nejsou příliš rozšířené a jejich využívání není zvykem.

Dalším významným faktorem je politika „harm reduction“, tedy snižování škod souvisejících s hazardními hrami. Může se jednat o kampaně propagující odpovědné hraní, systém prevence v rámci vzdělávacího systému nebo určitá omezení hazardního průmyslu. (The Ontario Problem Gambling Research Centre, 2013). V porovnání se skutečnostmi popsány v posledním odstavci kapitoly 2.2.2, které mají opačný efekt, je

však rozsah těchto iniciativ zpravidla výrazně menší a nejinak je tomu v České republice.
Více k problematice prevence nabízí kapitola 2.5.

2.4 Obecné faktory rozvoje hráčství

2.4.1 Biologické faktory

Z biologických faktorů je v odborné literatuře kladen největší důraz na dědičnost jako determinant rozvoje hráčství. Obdobně jako u látkových závislostí je význam dědičnosti na problémové hráčství značný. V různých studiích se prokázalo škodlivé hráčství u osob příbuzných s problémovými hráči v rozmezí 8 %–50 % v závislosti na metodice. Při porovnání dědičnosti a vlivu prostředí se oběma faktorům přikládá zhruba stejná důležitost. (Abbott et al., 2018). Blanco, Myers a Kendler (2012) dokonce uvádějí, že jejich výzkum na jednovaječných dvojčatech prokázal symptomy problémového hráčství až u 83 % případů z těch, kteří měli pro hráčství biologické předpoklady.

Z hlediska neurobiologie řada studií prokázala jako stěžejní faktor preferenci okamžitých odměn. S tím souvisí také zjištěná impulzivita problémových hráčů, tedy náhlé nepřilíš promyšlené jednání, způsobené úzkostí, respektive stresem či jen snahou navodit příjemné pocity (The Ontario Problem Gambling Research Centre, 2013). Systém odměn a trestů, neodmyslitelně patřící k výchově dětí, se tedy ukazuje nejen jako mocný, ale při špatném aplikování i nebezpečný nástroj. Vytvoření návyku získávání okamžitých odměn může vést k vyšší atraktivitě sázení a hazardních her pro takové jedince při pozdějším setkání s nimi.

Prunner (2008) v této oblasti věnuje velkou pozornost vlivu některých hormonů na patologické hraní. U vysoké hladiny **serotoninu** autor zmiňuje několik studií, které prokázaly její korelaci s vysokými hodnotami již zmíněné impulzivity a také se zvýšenou potřebou hledání vzrušení, jiné studie naopak tento vztah nepotvrdily a ani v novějších výzkumech tato zjištění dále nejsou rozpracována. **Dopamin** dle Prunnera (2008) souvisí s odměňováním a navozuje příjemné pocity vyvolané aktivitami, jako je právě hraní. Li et al. (2020) ve své metaanalýze zmiňují studii, která prokázala u problémových hráčů pokles dopaminem vyvolané produkce GABA (kyseliny gama-aminomáselné), jejíž význam je právě v potlačování impulzivního chování. Snížená citlivost na dopamin tedy logicky vede k potřebě zintenzivnit hraní, což dále přispívá k rozvoji impulzivity a prohlubuje hráčskou závislost. Li et al. (2020) se dále na rozdíl od Prunnera zaměřují především na testosteron a kortisol. **Testosteron** má dle nich rovněž vliv na impulzivitu a další typicky hráčské vzorce chování, především ochotu podstoupit riziko a také agresivitu. Výsledným zjištěním jejich práce je vliv testosteronu na hazardní hraní a

zároveň jeho zvýšená produkce jako odpověď na hraní. Prvotní příčinou problémového hraní však není, respektive neexistují k tomu důkazy. U **kortisolu** naopak Li et al. (2020) zmiňují negativní vztah k impulzivě i riskování, tedy nízká hladina tohoto hormonu může přispívat k těmto znakům hráčství. Samotné hraní pak podle nich paradoxně vede ke zvýšené produkci kortisolu, což se jeví jako autoregulační mechanismus, nicméně vliv dalších zmíněných hormonů jej zřejmě činí pouze relativním.

2.4.2 Sociální faktory

Zde je na místě rozvést a komplexněji charakterizovat význam sociálních vlivů, které již byly částečně nastíněny v kapitolách 2.2.1 a 2.3.3. Abbott et al. (2018) zmiňují na jedné straně vliv mikrosociálního prostředí, tedy nejbližších jednotlivců – příbuzných, přátel a vrstevníků. V návaznosti na to dále rozvádějí z mého pohledu stěžejní vznik a vývoj „stabilních vzorců interakce“ v rámci úzkých vztahů dvou jednotlivců či malých skupin. Pokud je tedy kurzové sázení častým nebo dokonce hlavním tématem v těchto vztazích, postupem času se ve vnímání zúčastněných stává naprosto běžnou činností a každodenní aktivitou. Na druhé straně pak autoři uvádí makrosociální prostředí jako všeobecné postoje dané společností a jejich institucí. Konkrétněji pak vymezují několik stěžejních faktorů, z nichž se na většině podílí jak mikro, tak makrosociální prostředí. Jsou jimi:

- Sociální demografie,
- vzdělávací systémy,
- lokalita bydliště,
- hraní hazardních her v rodině a mezi vrstevníky,
- stigmatizace,
- deviace.

Sociální demografii je výstižnější označit jako soubor častých znaků problémových hráčů než faktor rozvoje hráčství. The Ontario Problem Gambling Research Centre (2013) uvádí, že řada studií spojuje problémové hráčství se svobodnými muži ve věku do 30 let, s nízkými příjmy, stupněm vzdělání i pracovním postavením. Dalšími znaky jsou pak například pracovní stres, profese zahrnující práci s většími částkami peněz nebo bydliště ve velkých městech. Lze tedy tvrdit, že riziko vzniku problému se sázením je u příslušníků těchto skupin vyšší, což přisuzují především výraznější expozici těchto jedinců hazardním hrám, do hry zde však vstupuje řada dalších aspektů, jako je poptávka po levné zábavě, odreagování, snaha o rychlý výdělek a podobně.

Abbott et al. (2018) zmiňují, že teenageři a mladí dospělí se často věnují neformálnímu gamblingu, pod čímž si lze představit různé sázky mezi sebou nebo v rámci karetních a jiných her o peníze. Z něj následně přecházejí na komerční formy gamblingu. Tyto skutečnosti činí ze vzdělávacího systému důležitý prvek, který by měl plnit informativní a preventivní funkci. V realitě je oblast prevence v českém školství obvykle outsourcována neziskovým organizacím, které si pro žáky a studenty připravují program v rámci speciálních hodin. V celkovém kontextu školní výuky však těmto hodinám není přikládána patřičná důležitost, a to nejen ze strany žáků a studentů, ale bohužel i pedagogů a samotných škol. Zároveň v tomto vzdělávání chybí pravidelnost a jedná se spíše o nárazovou výuku.

U faktoru sociální demografie je již naznačeno bydliště ve velkých městech jako rizikové. Konkrétní lokalita v rámci města však rovněž hraje roli. Abbott et al. (2018) zmiňují oblasti s nižším socioekonomickým statusem, kde je nízká míra tzv. sociálního kapitálu v rámci komunity. Jedná se o oblasti, kde dochází k malé vzájemné interakci obyvatel, kteří si navzájem příliš nedůvěřují a nespolupracují na řešení lokálních problémů, nevěří ani institucím a nevyvíjejí tlak na změny. Hernám, barům a podobným podnikům se v takových lokalitách daří výrazně lépe.

Rodina je bohužel nejen významným biologickým, ale také sociálním faktorem. The Ontario Problem Gambling Research Centre (2013) uvádí, že rodiče praktikující a schvalující hazardní hry do nich často neformálně zapojují i své děti, na rozdíl od jiných rizikových aktivit. To poukazuje na podceňování rizikovosti hazardních her ze strany těchto rodičů. Na vliv vrstevníků lze nahlížet v mnoha rovinách, kromě již popsaného v prvním odstavci této kapitoly zde autoři věnují pozornost tendenci obrátit se na „kamarády-hráče“ jako na podpůrný systém ve složitých životních situacích (rozvod, ztráta zaměstnání, smrt blízkého člověka).

Ke stigmatizaci autoři neuvádí příliš mnoho důkazů. Jeví se jako logické, že když je člověk ze své sociální skupiny vyloučen, může hledat útěchu v aktivitách, jako je sázení. Hraní o samotě pak přispívá k prohloubení problému vzhledem k absenci vnějších kontrolních mechanismů. V druhé rovině pak samotné hráčství či sázkařství může být příčinou stigmatizace, což rozvádí ve své studii Hing, Holdsworth, Tiyce a Breen (2013).

Některé aktivity dříve označované za deviantní se dle Abbotta et al. (2018) od 70. let 20. století začaly značně medikalizovat a trend v označování patologických hráčů za nemocné pokračuje dodnes. V souvislosti s tím autoři uvádějí dvě studie

z Nového Zélandu, které se zabývaly problémovým hráčstvím u vězňů. Čtvrtina mužů, a dokonce třetina žen v rámci těchto studií měly problém s hraním, přičemž u většiny z nich kriminální aktivity již předcházely problémovému hraní. V těchto případech se zřejmě jedná o deviantní jedince, kteří mají sklony ke kriminální aktivitě a ze stejných důvodů i problém s hraním. Kriminální aktivita tedy nemusí být vždy až důsledkem problémového hraní (např. typické krádeže k získání prostředků k hraní), ale někdy jde s gamblingem ruku v ruce či mu předchází.

2.5 Prevence problémového hráčství

Komplexní přehled týkající se prevence problémového hráčství poskytují Williams, West a Simpson (2014). Podle nich je pro efektivní prevenci především potřeba znát příčiny problému – ty jsou popsány v předchozích kapitolách, nyní se tedy nabízí na ně navázat představením možností prevence. V obecné rovině ji autoři dělí následovně:

- Primární prevence,
- sekundární prevence,
- terciární prevence.

Primární i sekundární prevence se týká snahy zabránit vzniku problému s hraním. Rozdíl mezi nimi je v cílových skupinách, na které se zaměřují. Zatímco primární prevence si klade za cíl zabránit vzniku problémových hráčů celkově v populaci, sekundární prevence se již specializuje na osoby, u nichž hrozí vznik problémového hráčství více na základě rizikových předpokladů. Terciární prevence se pak zabývá již praktikujícími problémovými hráči, snaží se jim pomoci a „vyléčit“ je, případně u nich zabránit recidivě.

2.5.1 Vzdělávací iniciativy

Úkolem vzdělávacích iniciativ je „*změnit osobní znalosti, postoje, domněnky a dovednosti tak, aby se předcházelo problémovému hráčství*“ (Williams, West a Simpson, 2014, s. 23). Autoři představují následující konkrétní prostředky, jak toho dosáhnout:

- Intervence v dětství,
- informační/osvětové kampaně,
- informační centra pro zodpovědný hazard,
- informovanost o statistice,
- školní preventivní programy.

Snaha o zlepšení informovanosti o problematice hazardního hráčství se viditelně prolíná většinou těchto bodů. Jedná se o první a zásadní krok pro úspěšnou prevenci, který je v praxi bohužel zanedbáván. V předchozím textu v práci již byla vyslovena kritika, že společnost je obecně málo informovaná – nejen o rizikovitosti sázení a hazardních her, ale také o celkovém rozšíření hazardního hráčství a sázkařství ve smyslu počtu lidí, kteří se těmto aktivitám věnují.

Nyní zpět k prostředkům představeným jednotlivými odrážkami. Intervencemi v dětství se rozumí obecně posílení rodiny a účinné rodičovské péče. Jedná se o stěžejní faktor

v prevenci problémového chování obecně, kam problémové hráčství (např. s dalším závislostním chováním) patří. Důležité je také zajistit „normální“ sociální kontakt s vrstevníky, ať už v rámci předškolního a primárního vzdělávání či mimo něj (Williams, West a Simpson, 2014). Zde by se (nejen) v českém prostředí problém mohl potenciálně vyskytovat u některých menšin, je proto třeba jejich začlenění do vzdělávacího systému podporovat.

Informační/osvětové kampaně, nebo také mediální kampaně, obvykle realizovány vládními zařízeními zdravotní a sociální péče, mají za účel působit jako protipól komerčních snah poskytovatelů hazardu, jimž je již věnován poslední odstavec kapitoly 2.3.2. Jedná se o sdělování informací ohledně hráčství, jako je důležitost znalosti vlastních limitů, zdůraznění návykové povahy hráčství nebo také kontakty, kam se obrátit pro pomoc – a mnoho dalšího. Tyto kampaně probíhají prostřednictvím tištěných i digitálních médií. Z různých výzkumů bohužel vyplývá, že lidé si těchto kampaní příliš nevěšmají, pokud jim nikdo nedá např. leták či brožurku „přímo do ruky“ (Williams, West a Simpson, 2014). Je tedy otázka, zda by zvyšování nákladů na tyto kampaně mělo vůbec nějaký význam. Naprosto stěžejní pro úspěšnost je přesné zacílení těchto kampaní, které bohužel není příliš běžné. V tom za zmíněnými komerčními kampaněmi osvětové kampaně spíše zaostávají, nevyrovňají se jim pak ani rozpočtově.

Informační centra pro zodpovědný hazard jsou iniciativou, která poměrně nově funguje např. v Kanadě či Austrálii. Nacházejí se přímo v provozovnách hazardních her, a kromě poskytování informací a osvěty je jejich účelem i určitá evidence návštěvníků pro poskytování podpory a péče. Návštěvnost těchto center je však v porovnání s počtem návštěvníků kasin mizivá, a navíc i v případě návštěvy doporučenou péči zřídka kdy využijí. Dopad center tedy není závatný, ale jedná se o další z využívaných prostředků. V ČR se s podobnými centry zřejmě nesetkáme (Williams, West a Simpson, 2014).

Iniciativa „informovanost o statistice“ staví na předpokladu, že sázkaři si nejsou dostatečně vědomi matematické nevýhodnosti sázení a hazardních her a zlepšit tuto informovanost povede k omezení hazardního hraní. Efektivita této iniciativy se však v rozličných výzkumech rovněž ukázala jako velmi malá. Znalost statistiky sice dle několika zmíněných výzkumů hraje roli pro lepší rozhodování o zvolené strategii, nikoliv však pro tendenci hazardní hru hrát (Williams, West a Simpson, 2014). Steenbergh et al. (2004) například prokázali, že u studentů varovaných před negativním matematickým předpokladem hazardu je stejná pravděpodobnost, že budou hrát ruletu, jako u těch, kteří

varování nebyli. Hazardní hry jsou zkrátka vnímané jako zábava či požitek. Stejně jako jsou kuřáci neustále upozorňováni na negativní vliv cigaret na zdraví a nedonutí je to s kouřením přestat, ani neustálé opakování negativních důsledků či rizik problémového hráčství nepřinutí hazardního hráče, aby s hrou skončil.

Posledním bodem jsou školní preventivní programy. Jejich účinnost je tak jako u předchozích iniciativ rovněž velmi omezená. Shodou okolností těmto programům byla již věnována pozornost ve 4. odstavci kapitoly 2.4.2, kde jsou diskutována jejich omezení i specifika v českém prostředí.

3 CÍLE A ÚKOLY PRÁCE, HYPOTÉZY

Pro stanovení cíle práce, který bude stručný, jasný a dosažitelný, je stěžejní vycházet z výzkumného problému. Výzkumný problém formulovaný jako otázka (viz kapitola 1) poskytuje základ pro definování cíle, který by měl při svém splnění výzkumný problém vyřešit a na tuto otázku odpovědět. Cíl práce je tedy následující:

„Zjistit, jaké faktory se podílejí na skutečnosti, že mladí lidé v ČR ve věku 18–30 let sázejí na sport a které z těchto faktorů jsou nejvýznamnější.“

Stěžejním úkolem vedoucím k naplnění tohoto cíle je provedení dotazníkové šetření a následná analýza z něj získaných dat, kterými bude splnění cíle podloženo. Dalšími dílčími úkoly, které přispějí ke splnění cíle, jsou:

- Na základě existující literatury a výzkumů zjistit co nejvíce informací o českých sázkařích, které pomohou efektivně sestavit dotazník.
- Prostudovat české i zahraniční kvantitativní výzkumy v oblasti sázení, ale také obecně v oblasti motivace chování, a porovnat v nich používané metody (dotazníky).
- Připravit si dotazník jedním z následujících způsobů:
 - Přejmout či přeložit již existující dotazník
 - Zkombinovat několik již existujících dotazníků
 - Doplnit jeden z předchozích způsobů vlastními otázkami
 - Sestavit vlastní dotazník.
 - Zanalyzovat data získaná v rámci dotazníkového šetření včetně použití statistických metod, stěžejní bude využití korelační a regresní analýzy pro vysvětlení vlivu jednotlivých faktorů na záměry a chování sázkařů.

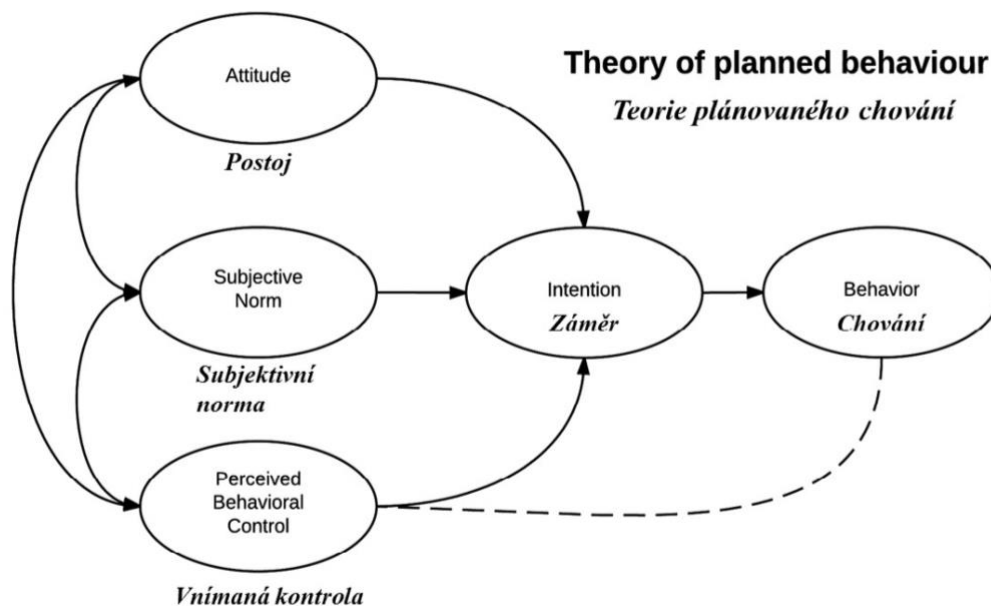
Z rešerše odborné literatury vyšlo najevo jako nejvýhodnější využití dotazníku založeného na teorii plánovaného chování, což je podrobně vysvětleno v kapitole 4. Teorie plánovaného chování stanovuje určité předpoklady pro zkoumané proměnné, které lze pro účely práce formulovat v podobě hypotéz. Hypotézy byly stanoveny následovně:

- 1) Postoje, subjektivní norma i vnímaná kontrola vzhledem ke kurzovému sázení mají vliv na záměr sázet.
- 2) Vnímaná kontrola má na rozdíl od postojů a subjektivní normy vliv na chování, tedy kurzové sázení.

4 METODIKA PRÁCE

Skutečnosti zjištěné a popsané v kapitole 1 stanovily, že se bude jednat o kvantitativní výzkum. Pro splnění cíle práce je záměrem popsat vztahy mezi jednotlivými motivačními faktory a samotným sázením. Nabízí se otázka, zda „motivace k sázení“ a „příčiny sázení“ jsou vlastně synonymní výrazy. Do značné míry se jistě překrývají, těžko říci, zda zcela. Jednoznačné však je, že je třeba se podívat hlouběji do sociálně psychologické teorie ke zjištění, jakým způsobem příčiny či motivace k určitému chování zjišťovat.

Ve výzkumu chování je často využívána tzv. teorie plánovaného chování, jejíž schéma ukazuje Obrázek 1. Příhodová a Preiss (2019) vysvětlují principy, na nichž je tato teorie postavena. Postoj, subjektivní norma a vnímaná kontrola představují nezávislé proměnné, jsou tedy tzv. „prediktory“ či „determinanty zkoumaného chování.“ Záměr a chování jsou pak vysvětlované proměnné.

Obrázek 2: Schéma teorie plánovaného chování (Ajzen, 2005)

Postoje jsou definovány jako „názor daného jedince na zkoumané chování a jeho posouzení a vnímání daného chování jako příznivé nebo nepříznivé“. Subjektivní norma je pak proměnná definovaná jako „názor, posouzení a vnímání společnosti, ve které se daný jedinec pohybuje, zahrnující sociální tlak spojený s uskutečněním nebo neuskutečněním předmětného chování“. Jednoduše by se tedy dala vysvětlit jako postoj společnosti ke zkoumanému chování vnímaný daným jedincem. Vnímaná kontrola

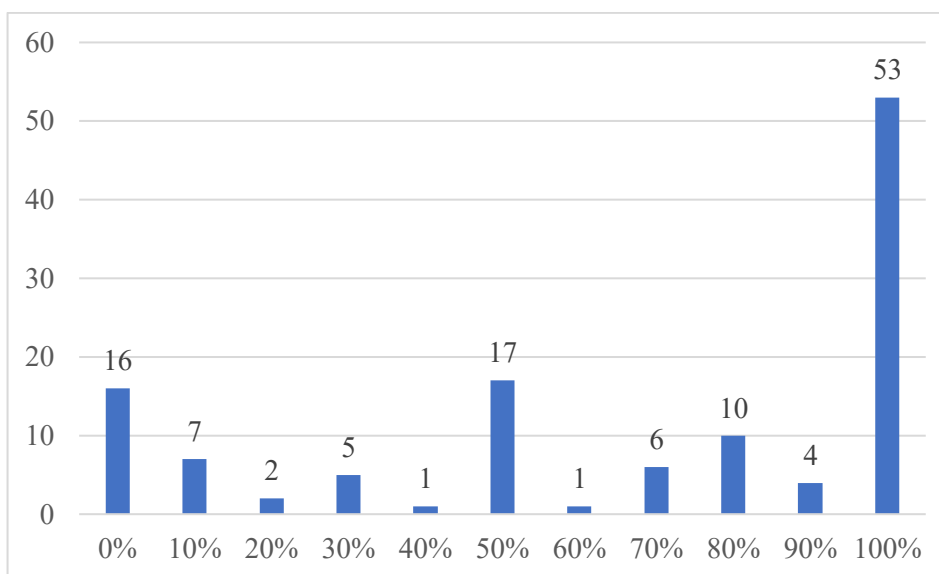
charakterizuje, „do jaké míry je definované chování opravdu uskutečnitelné, ve smyslu potřebných prostředků, realizace nebo předpokládaných překážek“. Kombinace těchto tří prediktorů přispívá k síle záměru se tak chovat. *Záměr* tedy představuje „vysvětlovanou proměnnou zakládající se na síle motivačních faktorů, ovlivňující zkoumané chování“. Teorie se zakládá na pozitivní korelaci mezi těmito třemi prediktory ve vztahu k vysvětlované proměnné. Vychází tedy z předpokladu, že čím příznivější je názor jedince (postoje) a ostatních v jeho okolí (subjektivní norma) na zkoumané chování a čím vyšší je jeho kontrola nad tímto chováním (vnímaná kontrola), tím je větší záměr toto chování uskutečnit (Příhodová a Preiss, 2019).

Příhodová a Preiss (2019) dále představují různé výzkumy, které využily teorii plánovaného chování. V českém prostředí uvádějí výzkum Zagaty (2012) týkající se nakupování biopotravin, kde se prokázala schopnost předvídat záměr českých spotřebitelů nakupovat biopotraviny na základě tří výše představených prediktorů v rámci teorie. Při pohledu na zahraniční studie pak autoři uvádějí mnoho dalších příkladů. Nejzajímavějším z nich je studie aplikující teorii plánovaného chování ke zkoumání motivace konzumace alkoholu a celkového množství vypitých alkoholických nápojů u vysokoškolských studentů v den fotbalového zápasu (Glassman et al., 2008). U tohoto charakteru studie můžeme říci, že se zabývá podobným fenoménem jako plánovaný výzkum sázení. Konzumace alkoholu v den zápasu je stejně jako sportovní sázení aktivitou provozovanou ve volném čase, která má zábavní charakter, je u ní významný vliv prostředí působící na chování jedince a zároveň jsou u ní popsány sklony k závislosti. Úspěšné využití teorie v této studii tak naznačuje vhodnost jejího užití i pro výzkum sázení.

4.1 Popis sledovaného souboru

Záměrem bylo ve výběrovém souboru zasáhnout respondenty, kteří mají povědomí o kurzovém sázení a také dostatek aktivních sázkařů. U aktivních sázkařů rovněž šlo o rozmanitost ve smyslu zahrnout do výzkumu účastníky, kteří sází pravidelně, ale také příležitostně sázkaře. Taková kombinace respondentů umožnila zkoumat společné znaky i rozdíly v pohledu na sázení u zmíněných skupin. Základním souborem tedy byli „mladí lidé ve věku 18–30 let, kteří se aktivně účastní kurzového sázení na sport“. Výzkumný soubor měl dle plánu představovat alespoň 100 respondentů tohoto charakteru, čehož se v rámci sběru dat podařilo dosáhnout. Grafy s výsledky otázek č. 34 a 35 poměrně věrně znázorňují charakter respondentů vzhledem k aktivnímu sázení.

Graf 1: Pravděpodobnost sázky v následujících 7 dnech

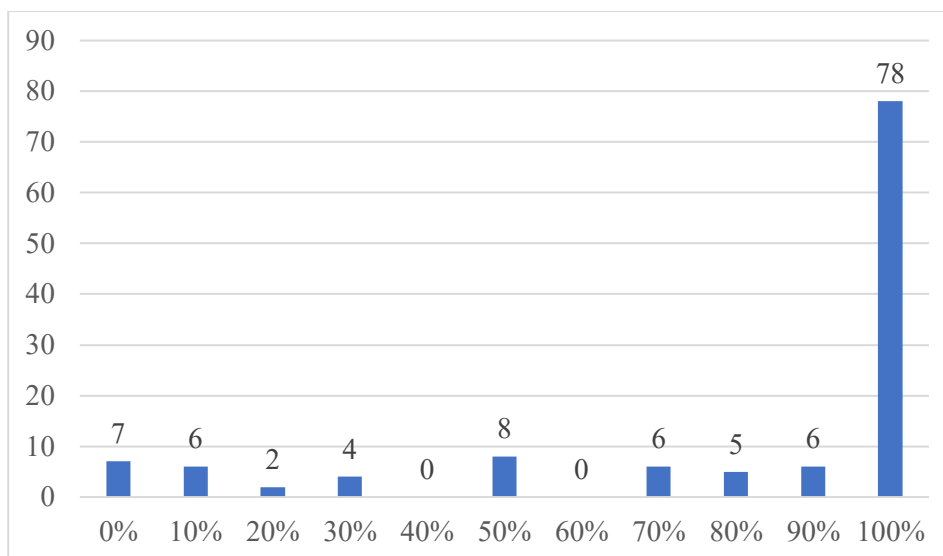

Z Grafů 1 a 2 vyplývá, že získaný vzorek respondentů obsahoval velké množství aktivních sázkařů. Z výsledků otázky č. 34 na pravděpodobnost sázky v následujících 7 dnech, zobrazených na Grafu 1, je viditelné, že přibližně u 60% respondentů (73 z celkového počtu 122) je pravděpodobnost sázky v tomto časovém horizontu vyšší než 70%, přičemž nejvýraznější část respondentů (53) si vsadí na 100%.

Graf 2 zobrazuje výsledky otázky č. 35 s upraveným časovým horizontem pro sázku na 30 dnů. Ze 60% vzrostl podíl výše zmíněných respondentů s vysokou pravděpodobností sázky na bezmála 78% (95 z celkových 122). Naopak počet respondentů, kteří si určitě nevsadí (0% pravděpodobnosti) a kteří nevědí (50% pravděpodobnosti) klesl na necelou polovinu. V tomto poměrně dlouhém časovém horizontu tedy zůstal podíl respondentů

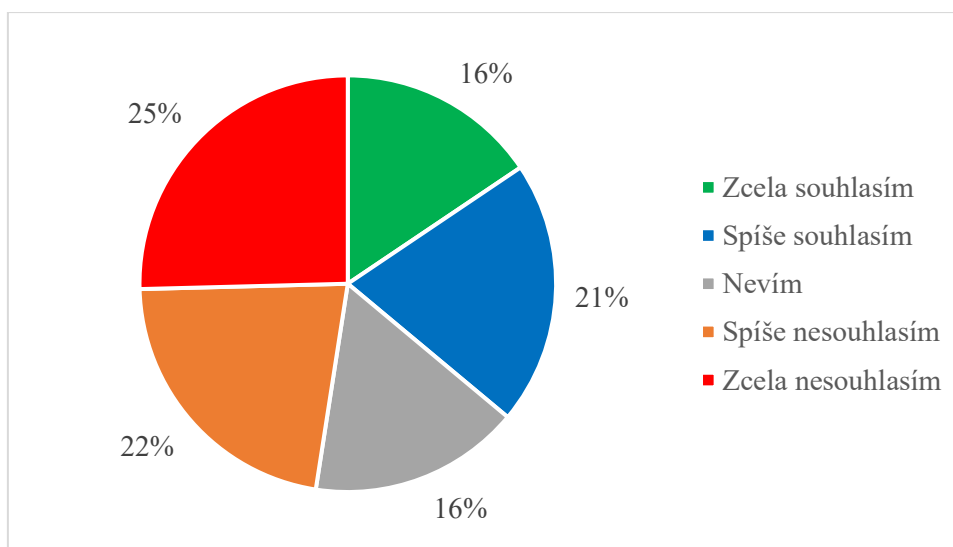
s nízkou pravděpodobností sázky (do 30%), kteří by se dali označit za takřka neaktivní sázkaře, pouze lehce přes 15% (19 z celkových 122).

Graf 2: Pravděpodobnost sázky v následujících 30 dnech

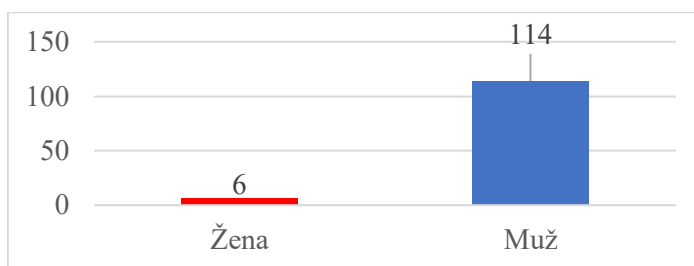
Přestože získaný vzorek respondentů je z hlediska provozování kurzového sázení velmi homogenní, v otázkách týkajících se postojů, subjektivní normy a vnímané kontroly poskytl ve většině případů velmi různorodé odpovědi, které byly dobře využitelné pro statistickou analýzu. Příkladem je Graf 3, který ukazuje odpovědi na otázku č. 22: „Moje rodina by schvalovala to, že pravidelně sázím“. Všechny jednotlivé možnosti byly v tomto případě zastoupeny v podobné míře. Získaný vzorek tak umožnil zajímavé statistické zpracování, kterému se budou věnovat následující podkapitoly.

Graf 3: Schvalování pravidelného sázení ze strany rodiny

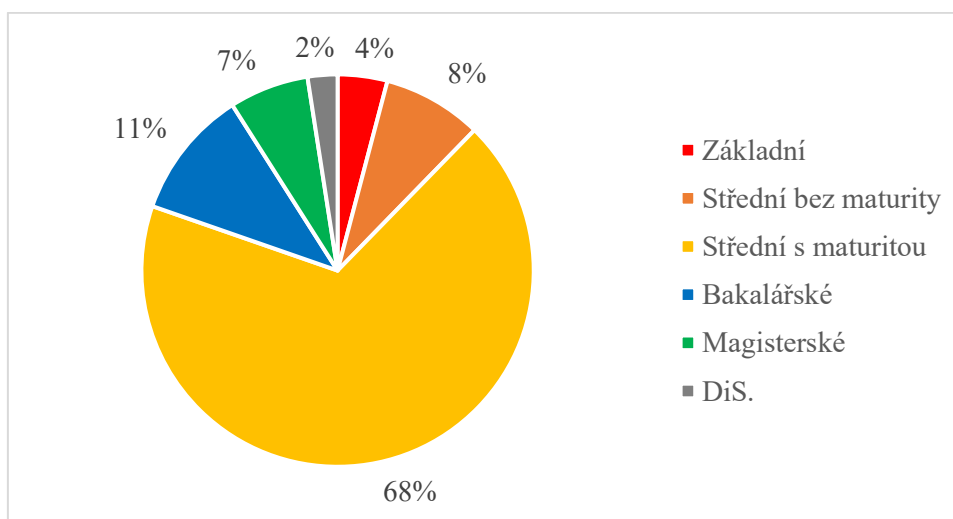
Pro bližší charakteristiku vzorku respondentů je žádoucí uvést ještě výsledky některých sociodemografických otázek. Graf 4 zobrazuje pohlaví respondentů a jednoznačně ukazuje, že vzorek byl tvořen téměř výhradně muži. Částečnou roli v tomto hrála distribuce dotazníku, který byl sdílen do některých skupin výhradně mužských týmů, převážná většina respondentů však pocházela z diskusních fór a skupin, kam měl přístup kdokoli. Přestože odborná literatura uvádí, že hazardní hry nejsou až tak výhradně mužskou záležitostí, jak si společnost myslí, v případě kurzového sázení muži skutečně dominují.

Graf 4: Pohlaví respondentů

Posledním významným faktorem, který dobře vypovídal o charakteru vzorku, bylo nejvyšší dosažené vzdělání. V drtivé většině se jednalo o středoškolsky vzdělané respondenty (76%), což odpovídá věku cílové skupiny 18–30 let. Na druhou stranu vzhledem k průměrnému věku 26,25 let (viz Tabulka 1) mohlo být vysokoškolsky vzdělaných respondentů více. Mezi sázkaři se jich však dle odborné literatury vyskytuje méně, proto rozložení hodnot není nikterak překvapivé. Z hlediska příjmu byl dle nabízených možností vzorek poměrně rozmanitý a nepřikláněl se výrazně na žádnou stranu spektra.

Graf 5: Nejvyšší dosažené vzdělání

4.2 Použitá metoda

Standardní metodou kvantitativního výzkumu je dotazování, které bylo využito i pro tuto práci. Konkrétně se jednalo o dotazování elektronické pro jeho obecně známé výhody, jako jsou např. nízké náklady, časová úspora nebo získání dat v elektronické podobě pro usnadnění statistické analýzy.

V návaznosti na třetí bod v rámci úkolů práce zmíněný v kapitole 3 je nyní na místě představit, jak byla metoda elektronického dotazování aplikována. Využití teorie plánovaného chování klade velmi striktní požadavky na strukturu dotazníku. Proto byl přeložen a využit dotazník, který ve svém výzkumu využili Moore a Ohtsuka (1999), kde přímo aplikovali teorii plánovaného chování na výzkum gamblingu obecně. Jejich 43 položkový dotazník obsahuje set otázek na každou z představených proměnných v rámci teorie plánovaného chování. Nahrazením pojmu „gambling“ v jednotlivých otázkách za „sázení“ byl získán v podstatě komplexní dotazník využitelný pro potřeby této práce. Po vyřazení sekce otázek na četnost hraní jednotlivých hazardních her, neboť předmětem zájmu bylo pouze kurzové sázení, vznikl celkem 32 položkový převzatý dotazník rozdělený na 3 sekce. Konkrétně se jednalo o 10 otázek na postoje, 12 otázek na subjektivní normu a 10 otázek na vnímanou kontrolu. Jednotlivé otázky byly formulovány jako tvrzení, na něž bylo možno odpovědět v rámci pětistupňové Likertovy škály. Respondenti tedy vybírali z nabízených možností: 1 (zcela souhlasím), 2 (spíše souhlasím), 3 (nevím), 4 (spíše nesouhlasím), 5 (zcela nesouhlasím). Zároveň se také nabízelo rozšíření o otázky z jiných výzkumů. Casey et al. (2008) se například zabývali výhradně měřením vnímané kontroly u gamblingu. Pro zachování jednotné struktury a ve snaze neodradit respondenty nadměrnou délkou dotazníku však nakonec nebyl jejich dotazník využit.

Pro ověření, zda jednotlivé proměnné mají vliv na záměr sázet a samotné chování sázkařů, bylo potřeba doplnit sekci otázek týkající se těchto vysvětlovaných proměnných – bylo tedy vytvořeno dalších 12 otázek týkajících se častosti sázení, velikosti vsazených částek a dalších souvisejících faktorů. U těchto otázek bylo potřeba zjistit konkrétní hodnoty, vytvořeny proto byly i jednotlivé možnosti odpovědí.

Po návrhu vedoucího práce byla připojena sekce otázek na strukturu osobnosti „Big Five“, která měla přinést možnost dalšího rozdělení respondentů a zkoumání jednotlivých

proměnných podle osobnostních charakteristik respondentů. Respondenti opět měli k dispozici pětistupňovou Likertovu škálu, totožnou jako u prvních 32 otázek.

Poslední sekci dotazníku pak byly sociodemografické otázky, které zjišťovaly věk, pohlaví, vzdělání, příjem a velikost bydliště respondentů.

Pro zhodnocení vhodnosti použití dotazníku slouží výpočet reliability použitých škál. Ta byla pro jednotlivé sekce otázek vypočítána jako koeficient Cronbachovo alfa. Získané hodnoty byly následující:

- Postoje k sázení (v dotazníku otázky 1-10) : Cronbachovo alfa= 0,828
- Subjektivní norma (otázky 11-22): Cronbachovo alfa= 0,785
- Vnímaná kontrola (otázky 23-32): Cronbachovo alfa= 0,897
- Záměr sázet (otázky 33-38): Cronbachovo alfa= 0,857
- Kurzové sázení v posledním roce (otázky 39-42) Cronbachovo alfa= 0,824

Koeficient uváděný jako desetinné číslo můžeme číst jako procenta, tedy například u vnímané kontroly, kde byla vypočítaná reliabilita nejvyšší, dosáhla úrovně 89,7%. U všech sekcí otázek s těsnou výjimkou subjektivní normy reliabilita přesáhla 80%, což lze hodnotit velmi pozitivně. Využití jednotlivých otázek tedy bylo na místě a spolehlivost testu (dotazníku) se ukázala jako poměrně vysoká.

4.3 Sběr dat

Před samotným zahájením sběru dat byla provedena pilotáž za účelem ověření srozumitelnosti a vhodnosti formulace jednotlivých otázek. Zapojilo se do ní celkem 6 respondentů z řad mých přátel. V rámci jejich zpětné vazby byly vzaty v potaz některé drobné připomínky, zásadní změny ve formulaci otázek však nebyly na základě pilotáže potřebné.

Sběr dat probíhal od 7. do 30. června 2021, a to v několika etapách.

V prvním týdnu do 13. června byl odkaz na dotazník sdílen na diskusních fórech sázkových kanceláří Tipsport a Fortuna. Vzhledem k velkému počtu příspěvků na těchto fórech nebyla návratnost odpovědí velká, ale díky opakovanému sdílení se dařilo respondenty po jednotkách postupně získávat. Tímto způsobem bylo získáno přibližně 30 respondentů, kteří aktivně sází.

Od 14. do 20. června byl dotazník sdílen ve skupinách různých amatérských sportovních týmů, jichž jsem součástí, vzhledem ke spojení aktivních sportovců se světem sportovních sázek (viz třetí odstavec kapitoly 1). V těchto skupinách byl předpoklad povědomí o sportovním sázení, ale nejisté aktivní zapojení do něj. V rámci této fáze se podařilo získat cca 20 respondentů.

Od 21. do 27. června byl dotazník sdílen v několika skupinách s tematikou kurzového sázení na sociální síti Facebook. U těchto skupin se dalo předpokládat, že budou z nich získaní respondenti většinou aktivními sázkaři. Zároveň byl díky počtu členů v řádu tisíců u těchto skupin sběr značně urychlen a podařilo se poměrně rychle překonat zamýšlenou celkovou minimální hranici 100 respondentů, přestože z některých méně aktivních skupin nebyla návratnost odpovědí velká.

Dne 30. června byl sběr dat ukončen s celkovým počtem 122 získaných respondentů.

4.4 Analýza dat

Analýza dat byla provedena v programu SPSS verze 23. Vzhledem k charakteru výzkumu byly předmětem zájmu především korelace mezi jednotlivými sledovanými proměnnými, dalším stěžejním úkolem pak bylo také zpracování regresní analýzy vztahu prediktorů vzhledem k záměru sázet a samotnému chování (sázení). Tyto metody nabídlý řadu zajímavých vztahů mezi sledovanými proměnnými, jejichž povaha, síla a statistická významnost jsou popsány v následující kapitole. Jako rozšíření regresní analýzy byla následně provedena path analýza sledovaných vztahů, což je v podstatě vícenásobná regresní analýza. Dle Statistics Solutions (2021) jsou „v modelu path analýzy z korelační matice porovnávány dva nebo více náhodných modelů.“ Jedná se tedy ještě o vyšší úroveň statistického zpracování. Získané výsledky z path analýzy navíc nabízejí přehledné znázornění zjištěných vztahů, viz kapitola 5.3.

5 ANALÝZA VÝSLEDKŮ

5.1 Deskriptivní statistika a korelační analýza

Tabulka 1 zobrazuje vzájemné vztahy všech jednotlivých zkoumaných proměnných pomocí korelací, v posledních dvou řádcích jsou pak k nahlédnutí deskriptivně statistické ukazatele průměru a směrodatné odchylky. Vzhledem k proporcím tabulky a její složitosti musela být otočena o 90 stupňů pro zajištění čitelnosti. Aby bylo možné samotné hodnoty korelací vůbec vzít v potaz, je nutné zaměřit se nejprve na jejich statistickou významnost. Při hodnotě $p < 0,05$ hodnotíme vztah jako statisticky významný a v tabulce je označen jednou hvězdičkou, při hodnotě $p < 0,01$ pak hodnotíme vztah jako statisticky velmi významný a značí se dvěma hvězdičkami. Stěžejní horní část tabulky je samostatně k dispozici jako Tabulka 2 pro snazší orientaci v hodnotách.

Řádek 1 a 2 v Tabulkách 1 i 2 se týká první vysvětlované proměnné – záměru sázet. 3. až 6. řádek se týká druhé vysvětlované proměnné, kterou je v teorii obecně chování, v případě našeho výzkumu se jedná o kurzové sázení v posledním roce. Vysoké hodnoty korelací mezi záměrem sázet a samotným sázením vycházejí z logiky věci i ze samotné teorie plánovaného chování (viz kapitola 4), potvrzují tedy očekávané výsledky a není třeba se jimi dále zabývat.

Stěžejní jsou pro analýzu výsledků hodnoty korelací nezávislých proměnných na řádcích 7, 8 a 9 s vysvětlovanými proměnnými na řádcích výše.

Co se týče postojů k sázení, u nich byla zjištěna statisticky velmi významná korelace se záměrem sázet v hodnotě 0,345. Kladná hodnota korelace značí, že kladné postoje k sázení se vyskytují společně se silnějším záměrem sázet, konkrétně s větší četností sázení. Jedinou další statisticky významnou korelací je u postojů korelace s četností sázení v posledním roce (0,181), která se týká stejného jevu jako v případě předchozího vztahu, pouze v rámci proměnné chování (v posledním roce) místo záměru sázet v budoucnu.

Tabulka 1: Deskriptivní statistika a korelace mezi všemi proměnnými

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	
1. Záměr sázet - částost	-																		
2. Záměr sázet - částka	,628**	-																	
3. Častost sázení (v posledním roce)	,639**	,598**	-																
4. Sázená částka	,389**	,637**	,413**	-															
5. Nejvyšší vsazená částka	,273**	,674**	,419**	,618**	-														
6. Čas věnovaný sázení	,587**	,627**	,779**	,448**	,486**	-													
7. Postoje k sázení	,345**	,091	,181*	-,060	-,098	,140	-												
8. Subjektivní norma sázení	-,386**	-,240**	-,311**	-,062	-,016	-,281**	-,425**	-											
9. Vrainaná kontrola sázení	-,231*	-,462**	-,388**	-,473**	-,560**	-,440**	,206*	-,098	-										
10. Věk	,085	,038	,014	,095	-,080	-,016	-,115	,012	-,004	-									
11. Pohlaví	-,066	-,038	-,038	,092	,030	,037	-,047	,076	-,073	,200*	-								
12. Vzdělání	-,233**	-,184*	-,290**	-,183*	-,062	-,319**	-,100	,261**	,167	-,027	-								
13. Příjem	,175	,223*	,143	,157	,196*	,113	-,131	-,030	-,014	,587**	,099	,142	-						
14. Extraverze	-,075	-,093	-,079	-,102	-,103	-,060	-,010	-,084	,073	-,114	-,038	-,200*	-,298**	-					
15. Přívětivost	,208*	,166	,162	,091	,090	,184*	,269**	-,104	-,006	-,002	-,034	-,216*	,149	,012	-				
16. Svédomitost	,030	,014	-,072	-,006	,009	-,011	,090	,078	,085	,063	,074	,227*	,106	-,334**	-,046	-			
17. Neuroticismus	-,106	-,050	-,094	-,064	-,025	-,164	-,052	,107	-,002	,003	,135	,103	-,035	,069	-,108	,029	-		
18. Otevřenost	,052	,122	,076	,127	,173	,137	,091	,147	-,162	-,215*	,093	,053	-,190*	,151	,117	-,110	-,131	-	
Průměr	7,839	2,854	4,210	3,06	3,520	3,190	3,555	2,840	3,813	26,25	1,95	3,27	3,07	2,717	2,865	3,098	2,582	2,947	
Směrodatná odchylka	2,957	1,181	1,593	1,319	1,312	1,181	,680	,661	,999	7,335	,219	1,106	1,318	,724	,613	,859	,859	,857	

*p<.05, **p<.01

Tabulka 2: Korelace mezi prediktory a vysvětlovanými proměnnými (horní část Tabulky 1)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1. Záměr sázet - častost	-								
2. Záměr sázet - částka	,628**	-							
3. Častost sázení (v posledním roce)	,639**	,598**	-						
4. Sázená částka	,389**	,637**	,413**	-					
5. Nejvyšší vsazená částka	,273**	,674**	,419**	,618**	-				
6. Čas věnovaný sázení	,587**	,627**	,779**	,448**	,486**	-			
7. Postoje k sázení	,345**	,091	,181*	-,060	-,098	,140	-		
8. Subjektivní norma sázení	-,386**	-,240**	-,311**	-,062	-,016	-,281**	-,425**	-	
9. Vnímaná kontrola sázení	-,231*	-,462**	-,388**	-,473**	-,560**	-,440**	,206*	-,098	-

Subjektivní norma sázení v Tabulce 2 vykazuje záporné hodnoty korelací s vysvětlovanými proměnnými, což vyplývá z formulace otázek v dotazníku. Odpověď zcela nesouhlasím, statisticky hodnocená jako 5, znamenala ve skutečnosti ryze zápornou subjektivní normu. Vzhledem k tomu, že nebylo provedeno přepólování hodnot, jeví se vztahy jako opačné. Nicméně i zde vyšly vztahy logicky a kladná subjektivní norma koreluje s vyšším záměrem sázet a částečně i se samotným sázením. Nejvyšší hodnota korelace 0,386 se objevila společně se záměrem sázet (častostí).

Vnímaná kontrola sázení se již na první pohled ukazuje jako nejvýznamnější z prediktorů, a to jak v korelaci se záměrem sázet, tak ještě výrazněji se samotným sázením. Vztah vnímané kontroly se záměrem sázet (častostí) vyšel jako statisticky významný, se všemi dalšími ukazateli spadajícími do vysvětlovaných proměnných pak jako statisticky velmi významný. Záporné hodnoty korelací vnímané kontroly sázení s ukazateli vysvětlovaných proměnných 1 až 6 (viz Tabulka 2) značí, že čím větší kontrolu respondenti vnímají nad svým sázením, tím menší je jejich záměr sázet a tím méně se také samotnému sázení věnují. U záměru sázet v rámci výběrového souboru vnímaná kontrola konkrétně mnohem výrazněji koreluje s velikostí vsazené částky, kde korelace dosáhla hodnoty -0,462. Pohledem na vztah vnímané kontroly a chování (sázení v posledním roce) si můžeme všimnout, že nejvýraznější korelace vyšla s ukazatelem nejvyšší vsazené částky, a to v hodnotě -0,560. U ukazatelů (obvykle) sázené částky a času věnovaného kurzovému sázení se hodnota rovněž přiblížila hranici -0,5, což poukazuje na velmi silný vztah. Jako nejméně výrazná zde vyšla korelace vnímané kontroly s častostí sázení v posledním roce, nicméně hodnota -0,388 je stále velmi vysoká.

Po vysvětlení stěžejních korelačních vztahů nezávislých a vysvětlovaných proměnných je nyní na místě přesunout se zpět k Tabulce 1 a dovysvětlit hodnoty v její spodní části. Řádky 10 až 13 představují sociodemografické znaky respondentů, řádky 14 až 18 se pak týkají jednotlivých osobnostních rysů zjištěných ze sekce otázek na strukturu osobnosti „Big Five“. V obecné rovině lze říci, že většina z těchto ukazatelů nekoreluje s proměnnými na řádcích 1 až 9.

Výjimkou je v tomto směru dosažené vzdělání, které určité statisticky významné hodnoty korelací s proměnnými vykazuje. Korelace s vysvětlovanými proměnnými (záměrem a chováním) jsou ve všech případech záporné, vyšší dosažené vzdělání se tedy v našem vzorku vyskytuje společně s nižším záměrem sázet (s hodnotami korelací okolo -0,2) a ještě významněji koreluje s některými ukazateli sázení v posledním roce – především četností sázení (-0,290) a časem věnovaným sázení (-0,319). Ze sociodemografických charakteristik pak dále do určité míry kladně koreloval finanční příjem respondentů s ukazateli vsazených částek, ať už v rámci záměru či chování – což se jeví jako zcela logické, neboť při vyšším příjmu si sázkař zkrátka vyšší částku může dovolit vsadit.

Ukazatele týkající se struktury osobnosti podle „Big Five“ v rámci korelační analýzy nepřinesly mnoho vztahů s dalšími proměnnými, což bylo poměrně překvapivé a zajímavé zjištění. Rolí v tom mohlo hrát využití pouze zkrácené verze dotazníku „Big Five“ nebo také příliš malý vzorek respondentů – z našich výsledků však vyplývá, že jsou tyto faktory méně důležité. Jako výjimka se ukázala pouze přívětivost, která pozitivně korelovala se záměrem sázet (četností), časem věnovaným sázení a také, a to nejvýrazněji, s kladnými postoji k sázení – zde korelace dosáhla hodnoty 0,269 a byla dokonce statisticky velmi významná.

Ve spodní části Tabulky 1 jsou uvedeny hodnoty průměru a směrodatné odchylky k jednotlivým proměnným. U většiny proměnných se průměrná hodnota na pětistupňové škále pohybovala mezi 2,5 – 3,5 a směrodatná odchylka mezi 0,5 – 1,5 (nejčastěji v blízkosti hodnoty 1). Tyto skutečnosti značí, že až na několik výjimek byly výsledky pro jednotlivé proměnné velmi různorodé a nijak výrazně se nepřikláněly na jednu či druhou stranu spektra. U proměnných tvořených více otázkami se sice objevily otázky s poměrně jednostrannými odpověďmi, byly však vyváženy ostatními otázkami, čímž se průměrná hodnota vrátila blízko k prostředku spektra. Oproti popsanému trendu se objevily dvě podstatné výjimky. První z nich je ukazatel č. 3 – četnost sázení (v posledním roce), kde byla směrodatná odchylka z pětistupňových proměnných nejvyšší (1,593), což

lze vysvětlit přítomností sázkařů na jedné straně a nesázkařů na druhé straně ve vzorku. Průměr zde však dosáhl hodnoty 4,210 a značí tak výraznější přítomnost aktivních sázkařů ve vzorku, která byla již popsána v kapitole 4.1. Druhou výjimku, která je částečně překvapivá a veskrze pozitivní, představuje vnímaná kontrola sázení. Hodnota průměru 3,813 na pětistupňové škále se směrodatnou odchylkou 0,999 značí, že respondenti vnímají výraznou kontrolu nad svým sázením. U většiny jednotlivých otázek na vnímanou kontrolu méně než třetina respondentů připustila určitou ztrátu kontroly, což je vzhledem k zastoupení aktivních sázkařů pozitivní zpráva.

5.2 Regresní analýza

Dalším, pokročilejším krokem v rámci zpracování získaných dat bylo provedení regresní analýzy. Z korelační analýzy bylo patrné, které hodnoty vysvětlovaných proměnných se objevují společně s určitými hodnotami nezávisle proměnných a na základě toho se daly předpokládat vzájemné vztahy. V získaných hodnotách se však mohla odrážet řada dalších faktorů, které nebyly v rámci této analýzy kontrolovány. Regresní analýza je nástrojem, který již poskytuje větší kontrolu nad okolními faktory a popisuje vztahy jednotlivých prediktorů s vysvětlovanou proměnnou v kontextu dalších souvisejících prediktorů. Z výsledků takové analýzy již můžeme spolehlivěji tvrdit, že nezávisle proměnná má určitý vliv na vysvětlovanou proměnnou.

První část provedené regresní analýzy je zobrazena v Tabulce 3. Každý ze sloupců s hodnotami představuje samostatný test, který zjišťuje vliv jednotlivých prediktorů vypsaných ve sloupci vlevo na vysvětlovanou proměnnou v hlavičce daného sloupce.

Tabulka 3: Regresní analýza – prediktory záměru sázet

	Záměr sázet		Záměr sázet - častost		Záměr sázet - částka	
Statistika (F-test)	F(12, 100) = 7,240, p<.001		F(12, 100) = 4,785, p<.001		F(12, 100) = 5,758, p<.001	
Prediktor	beta	p	beta	p	beta	p
Postoje k sázení	,191	,035	,308	,002	,040	,652
Subjektivní norma sázení	-,289	,001	-,253	,007	-,258	,003
Vnímaná kontrola sázení	-,438	,000	-,279	,003	-,510	,000
Věk	-,012	,887	-,003	,976	-,013	,882
Pohlaví	-,084	,273	-,055	,509	-,105	,173
Vzdělání	-,123	,148	-,152	,101	-,062	,462
Příjem	,294	,002	,212	,035	,306	,001
Extraverze	-,111	,189	-,099	,282	-,101	,235
Přívětivost	,076	,341	,038	,664	,086	,277
Svědomitost	-,005	,945	,029	,738	-,039	,622
Neuroticismus	,001	,991	-,024	,779	,024	,756
Otevřenost	,153	,064	,136	,129	,130	,114
Vysvětlený rozptyl (R ²)	,401		,289		,401	

O statistické významnosti vztahu zde hovoříme, stejně jako u korelací, při hodnotě $p < 0,05$. Hodnota beta pak představuje „hloubku“ vztahu, tedy do jaké míry daný prediktor dle výpočtu vysvětlovanou proměnnou reálně ovlivňuje – např. hodnota beta = 0,1 znamená, že daným prediktorem lze z 10 % vysvětlit hodnotu sledované proměnné.

Hlavním předmětem zájmu jsou i u regresní analýzy vztahy prediktorů z teorie plánovaného chování (postojů, subjektivní normy a vnímané kontroly) s vysvětlovanou proměnnou. Stěžejní je tedy sloupec týkající se tučně zvýrazněného **záměru sázet**, který je jednou ze dvou vysvětlovaných proměnných v rámci teorie. Z Tabulky 3 je patrné, že všechny tři zmíněné prediktory ve vztahu k záměru sázet splnily podmínku statistické významnosti. Nejméně výrazně tomu bylo u postojů sázení, kde i jejich samotný vliv na záměr sázet nebyl příliš výrazný, ale nebyl ani zanedbatelný (beta = 0,191). Subjektivní norma, u níž vztah vyšel opět „paradoxně“ záporný vinou opačné formulace otázek, hraje pro záměr sázet již významnější roli s výslednou hodnotou beta = -0,289. Kladné postoje a subjektivní norma k sázení tedy mají vliv na záměr sázet a zvyšují jej. Třetí z hlavních prediktorů, vnímaná kontrola, se jevila jako nejvýznamnější pro záměr sázet již na základě korelací, což regresní analýza potvrdila. Záporné znaménko u hodnoty beta = -0,438 v tomto případě znamená, že s vyšší vnímanou kontrolou záměr sázet klesá.

Co se týče dalších dvou sloupců Tabulky 3, v nich je rozdělen záměr sázet na dvě poloviny, které tuto proměnnou tvoří, tedy zamýšlenou četnost sázení a zamýšlenou výši sázených částek. Pro doplnění si zde můžeme všimnout, na jakou z těchto polovin jednotlivé prediktory působí významněji. Zatímco postoje k sázení mají vliv výhradně na zamýšlenou četnost sázení (a to poměrně významný, beta = 0,308), vnímaná kontrola naopak hraje mnohem výraznější roli pro výši sázených částek. Subjektivní norma s hodnotami -0,253 a -0,258 má v podstatě stejný vliv na oba aspekty tvořící záměr sázet.

U proměnných níže, tedy sociodemografických charakteristik a stránek osobnosti podle modelu „Big Five“, regresní analýza nepřinesla mnoho zajímavých vztahů. Prediktory vzdělání a přívětivost, u nichž jsme registrovali zajímavé korelace s některými sledovanými proměnnými, v rámci regresní analýzy svůj potenciál nenaplnily. Jedinou výjimkou tak zůstal příjem, který dle očekávání má vliv na zamýšlenou výši sázených částek (beta = 0,306), hodnotu statistické významnosti těsně splňuje i pro zamýšlenou četnost sázení a má na ní rovněž vliv, ale ne tak výrazný (beta = 0,212). Hodnota vysvětleného rozptylu v posledním řádku tabulky pak značí, z kolika procent lze na základě všech zahrnutých prediktorů daná vysvětlovaná proměnná předpovídat. U

záměru sázet se tedy jedná o 40,1 %, což představuje výrazný vliv těchto prediktorů, na druhou stranu to značí, že existuje celá řada dalších faktorů, které jsou pro konečný záměr sázet určující a nebyly zde brány v potaz.

Druhá část regresní analýzy je zachycena v Tabulce 4. Zde je znovu stěžejní tučně zvýrazněný sloupec **sázení (v posledním roce)**, který představuje druhou z vysvětlovaných proměnných (chování) v rámci teorie plánovaného chování a vliv jednotlivých prediktorů na ni. Z hodnot v tabulce je patrné, že přímý vliv postojů na zkoumané chování se neprokázal. Navzdory obecným předpokladům teorie plánovaného chování (viz Obrázek 2 v kapitole 4) se však prokázal určitý přímý vliv subjektivní normy na chování. S dobrou statistickou významností $p = 0,013$ a hodnotou $\beta = -0,198$ vyšlo, že sice nepříliš zásadní, ale určitý vliv na sázení v posledním roce subjektivní norma měla.

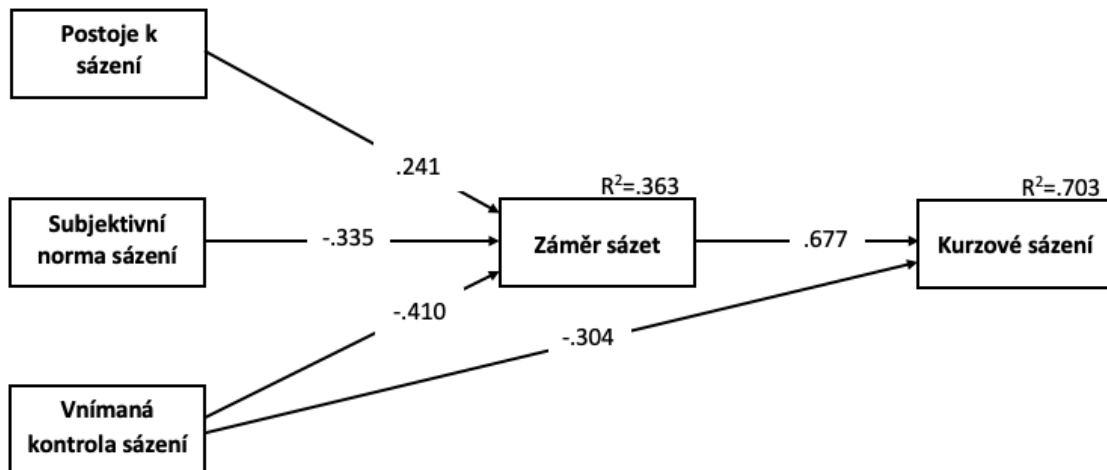
Tabulka 4: Regresní analýza – prediktory sázení

	Sázení (v posledním roce)		Častost sázení (v posledním roce)		Čas věnovaný sázení	
Statistika (F-test)	F(12, 100) = 9,843, p<.001		F(12, 99) = 4,704, p<.001		F(12, 100) = 5,998, p<.001	
Prediktor	beta	p	beta	p	beta	p
Postoje k sázení	,051	,537	,107	,285	,047	,616
Subjektivní norma sázení	-,198	,013	-,248	,009	-,256	,004
Vnímaná kontrola sázení	-,577	,000	-,373	,000	-,450	,000
Věk	-,095	,242	-,036	,702	-,063	,490
Pohlaví	,001	,987	-,054	,523	,007	,927
Vzdělání	-,119	,131	-,171	,070	-,164	,065
Příjem	,283	,001	,211	,037	,190	,049
Extraverze	-,142	,072	-,172	,074	-,120	,174
Přívětivost	,080	,278	,066	,451	,089	,280
Svědomitost	-,093	,206	-,123	,157	-,034	,679
Neuroticismus	,002	,981	,025	,771	-,057	,477
Otevřenost	,131	,087	,094	,301	,139	,107
Vysvětlený rozptyl (R ²)	,487		,286		,349	

Vliv vnímané kontroly na sázení v posledním roce byl očekávaný a také mnohem významnější. V kontextu sledovaných prediktorů dokonce hodnota jejího vlivu na chování (beta = -0,577) předčila hodnotu vlivu na záměr sázet (beta = -0,438) z analýzy představené v Tabulce 3. V neposlední řadě je třeba zmínit vysvětlený rozptyl jakožto vliv všech zkoumaných faktorů na sázení v posledním roce. Hodnota $R^2 = 0,487$ dokonce (primárně zásluhou vnímané kontroly) předčila hodnotu vlivu našich prediktorů na záměr sázet, samotné sázení lze tedy dle tohoto výsledku ze zmíněných prediktorů předpovídat skoro z poloviny, konkrétně ze 48,7 %.

Pro zajímavost jsou v Tabulce 4 připojeny další dva sloupce týkající se jednotlivých testovaných ukazatelů tvořících vysvětlovanou proměnnou chování. Ta byla celkem tvořena čtyřmi ukazateli – kromě uvedených četosti sázení (v posledním roce) a času věnovaného sázení šlo ještě o obvykle sázenou částku a nejvyšší vsazenou částku. Oba ukazatele týkající se částky však byly kromě vnímané kontroly ovlivněny pouze výší příjmu, což nebylo překvapivé. Naproti tomu ukazatele znázorněné v posledních dvou sloupcích byly ovlivněny i subjektivní normou, a to o něco výrazněji než sázení v posledním roce obecně. Ze získaných výsledků tak lze k subjektivní normě říci, že z hlediska chování měla vliv na to, kolik času respondenti trávili sázením a jak často sázeli, ale neměla vliv na výši sázených částek.

5.3 Finální model – path analýza

Obrázek 3: Kurzové sázení jako plánované chování (path analýza)

Na Obrázku 3 je přehledně zobrazen vliv jednotlivých prediktorů na záměr sázet a kurzové sázení. Jedná se o další model, který zahrnuje více faktorů, z nichž nebyly všechny součástí předchozích analýz – proto se hodnoty vlivu jednotlivých proměnných mírně liší. Jak je v tomto schématu nastíněno, zcela v souladu s teorií plánovaného chování lze říci, že všechny tři nezávisle proměnné mají vliv na první vysvětlovanou proměnnou, tedy záměr sázet. Vnímaná kontrola, jejíž vliv na záměr sázet je nejvýraznější, zároveň i přímo ovlivňuje kurzové sázení, opět v souladu s předpokladem teorie. Samotné hodnoty při vynásobení stem v procentech udávají, do jaké míry jsou vysvětlované proměnné jednotlivými prediktory determinovány. Mezi záměrem sázet a kurzovým sázením je vztah nejsilnější, pro zkoumaný fenomén kurzového sázení tedy záměr determinuje chování zhruba ze dvou třetin. Tento vztah se při prvním zamyšlení může zdát podhodnocený, je však potřeba vzít v potaz iracionální stránku lidského jednání, která pravděpodobně tvoří většinu ze zbývajících třetiny vlivu na kurzové sázení. Faktory jako např. požití alkoholu, dobrá zábava s přáteli, změna nálady nebo v podstatě kterýkoliv z dalších faktorů popsanych v kapitolách 2.3 a 2.4 mohou způsobit, že se zamýšleného chování pod tíhou okamžiku člověk nedrží. Konečný součet přímého a nepřímého vlivu všech zkoumaných proměnných na kurzové sázení ve výši 70,3 % však vede k přesvědčení, že vybrané proměnné jsou pro predikování kurzového sázení nejvýznamnější.

6 DISKUSE

Záměrem práce bylo přispět k řešení problémů v oblasti kurzového sázení. Z odborné literatury vyplývá, že liberalizace společnosti v posledních dekáдах nahrává rozvoji této rizikové činnosti. Je tedy velmi pravděpodobné, že počty problémových hráčů stoupají, i když to těžko lze dokládat tvrdými daty, neboť většina těchto hráčů pomoc nevyhledá a neví se o nich. Účelem zkoumání hlavních faktorů určujících kurzové sázení a záměr k němu (které jsou zároveň i faktory rozvoje problémového sázkařství) bylo popsat reálný význam těchto faktorů u českých sázkařů. Tento cíl se podařilo naplnit, hlavní vztahy jsou znázorněny a vysvětleny v kapitole 5.3. Získané výsledky dále umožnily i vyjádřit se například k oblasti prevence, viz poslední odstavec kapitoly 6.3. Co výsledky naopak neumožnily, bylo stanovení příčinných (kauzálních) vztahů. Zvolené statistické metody umožnily popsat vzájemné vztahy jednotlivých proměnných, na základě výsledků se však nelze vyjádřit o sledovaných nezávislých proměnných jako o příčinách kurzového sázení.

6.1 Zhodnocení vzorku respondentů a jeho vlivu na výsledky

Stěžejním faktorem je bezpochyby struktura vzorku respondentů. Ač získaný vzorek nelze označit za reprezentativní, můžeme z něj usuzovat mnohé. Jak bylo popsáno v kapitole 4.1, vzorek se v drtivé většině skládal z aktivních sázkařů. Je proto logické, že postoje k sázení byly v rámci vzorku poměrně silně kladné. Průměrná hodnota u postojů byla 3,555 na pětistupňové škále 1 až 5, kde 5 znamenalo zcela kladné postoje k sázení (viz Tabulka 1 v kapitole 5.1). Směrodatná odchylka v hodnotě 0,688 pak značí, že většina dotázaných se od této průměrné hodnoty příliš neodchylovala. Respondentů s negativními postoji k sázení bylo velmi málo, proto šlo ze vzorku těžko zkoumat, jakou roli na vysvětlované proměnné hrají zásadní rozdíly v postojích. Při zvolení metodiky, kdy by ve vzorku byl počet aktivních sázkařů a nesázkařů v rovnováze, by se dal očekávat výraznější vliv postojů na záměr sázet.

Vnímaná kontrola se v rámci výsledků ukázala jako stěžejní ze tří sledovaných prediktorů. To poukazuje na skutečnost, že u již aktivních sázkařů jde o nejvýznamnější ze sledovaných prediktorů pro záměr sázet a kurzové sázení. Při upravování vzorku opačným směrem, tedy s přibývajícím počtem zahrnutých problémových hráčů, bych očekával postupný nárůst vlivu vnímané kontroly až do bodu, kdy by vliv vnímané kontroly začal opět klesat vlivem odpovědí problémových hráčů, kteří si problém nepřiznávají (je však možné, že se získaný vzorek tomuto bodu již velmi blíží).

Co se týče subjektivní normy, její vliv by se při zahrnutí většího počtu nesázkařů pravděpodobně příliš nezměnil nebo by jen mírně klesl, pokud předpokládáme, že v získaném vzorku opravdu není mnoho problémových hráčů. Při výraznějším zastoupení problémových hráčů by se naopak dal očekávat nárůst vlivu subjektivní normy na zkoumané proměnné. Důvodem by byly dominantní sociální vazby těchto jedinců na další problémové hráče, kteří u nich záměr sázet a častější kurzové sázení podněcují.

Z výše uvedeného tedy vyplývají určité limity studie. Při zvolené metodice umožnila spolehlivě popsat vztahy sledovaných proměnných u mladých aktivních sázkařů. Pro zobecnění těchto vztahů na celou populaci by však byl zapotřebí větší vzorek respondentů i zahrnutí většího počtu nesázkařů. Dva z toho vyplývající limity jsou tedy velikost vzorku a jeho složení. Při vylepšení těchto parametrů by bylo možné získat komplexnější přehled vlivu sledovaných prediktorů na sázení u celé populace, nebo alespoň její výraznější části.

6.2 Zhodnocení předpokladů stanovených před průzkumem

V této fázi je žádoucí potvrdit či vyvrátit předpokládané hlavní výsledky, které byly formulovány jako hypotézy. Jedná se o vztahy jednotlivých proměnných v rámci teorie plánovaného chování znázorněné na Obrázku 2 v kapitole 4. Stejná povaha těchto vztahů se očekávala i pro kurzové sázení. Z pohledu na finální path analýzu vlivu prediktorů na kurzové sázení (Obrázek 3 v kapitole 5.3) je patrné, že obě stanovené hypotézy se potvrdily.

Hypotéza 1: *„Postoje, subjektivní norma i vnímaná kontrola vzhledem ke kurzovému sázení mají vliv na záměr sázet.“*

Obrázek 3 jasně znázorňuje, že všechny zkoumané prediktory z teorie plánovaného chování (postoje, subjektivní norma a vnímaná kontrola) mají vliv na záměr sázet. Vliv postojů se ukázal jako nejslabší (0,241) a vliv vnímané kontroly naopak nejsilnější (-0,410). U subjektivní normy je pak síla vztahu vyjádřena hodnotou 0,335.

Hypotéza 2: *„Vnímaná kontrola má na rozdíl od postojů a subjektivní normy vliv na chování, tedy kurzové sázení.“*

Vnímaná kontrola měla přímý vliv i na samotné kurzové sázení, což opět znázorňuje Obrázek 3. Zjištěná síla vlivu byla -0,304. Vliv dle očekávání vyšel záporný, vyšší vnímaná kontrola byla tedy zaznamenána u respondentů, kteří sázeli méně. Povaha vztahu je stejná i pro vliv vnímané kontroly na záměr sázet.

Pro zhodnocení dalších (předem nevyslovených) předpokladů je na místě zhodnotit zbývající sledované proměnné, které byly součástí dotazníku – tedy jednotlivé stránky osobnosti podle modelu „Big Five“ a také sociodemografické charakteristiky. Oproti předpokladům se vliv většiny z těchto dvou skupin proměnných na kurzové sázení neprokázal. Jako jediný významný z těchto proměnných se ukázal příjem, který měl vliv hlavně na výši sázených částek, což není nic překvapivého. Korelační analýza naznačila možné vlivy dalších dvou proměnných – vzdělání (vyšší se vyskytovalo společně s nižší tendencí sázet) a přívětivosti (která naopak korelovala s vyšší tendencí sázet). V rámci regresní analýzy se tyto vztahy nepotvrdily. Již v rámci kapitoly 5.1 byla vyjádřena domněnka, že větší vzorek respondentů s rozmanitějším složením by měl pravděpodobně větší šanci vlivy těchto proměnných prokázat – můžeme ji brát jako potenciál pro další, rozsáhlejší výzkum.

6.3 Srovnání získaných výsledků s teoretickou částí práce

Získaný vzorek respondentů se skládal převážně z aktivních sázkařů s velmi kladnými postoji ke kurzovému sázení, kteří zároveň nevykazovali známky závislostního chování – vnímaná kontrola byla statisticky ještě výraznější, než kladné postoje (průměr 3,813 versus průměr 3,555 na pětistupňové škále, kde 5 znamená absolutní kontrolu, respektive absolutně kladné postoje). Ještě ilustrativnější je skutečnost, že hned u otázky č. 1 v dotazníku, formulované výrokem „kurzové sázení je zábavnou aktivitou“, odpovědělo 90 % respondentů souhlasně. V pomyslném souboji kurzového sázení jako hry a zábavné aktivity se sázením jako závislostí a společenským zlem tak jasně zvítězil pozitivní, zábavný charakter.

Co se týče faktorů ovlivňujících rozvoj hráčství, ať už specifických (viz kapitola 2.3) nebo obecných (viz kapitola 2.4), nelze komplexně zhodnotit, zda všechny zmíněné faktory opravdu mají vliv na kurzové sázení. Některé faktory, jako například sociodemografické charakteristiky, u nichž se vliv očekával, při analýze dat tento předpoklad nenaplnily, zpětně to lze připsat na vrub velikosti či složení vzorku. Jiné faktory zase svůj vliv potvrdily, ze sociálních faktorů například můžeme zmínit vliv rodiny a přátel na kurzové sázení, který se skrze subjektivní normu prokázal. Celá řada dalších v teoretické části zmíněných faktorů nebyla v rámci práce zkoumána, tudíž jejich vliv nelze potvrdit ani vyvrátit.

V neposlední řadě se zde naskytuje také příležitost vyjádřit se v kontextu výsledků také k oblasti prevence, které se věnuje kapitola 2.5. U prevence primární, která má zamezit vzniku problémových hráčů obecně, je třeba zaměřit se na všechny 3 z našich hlavních prediktorů, ale především postoje a subjektivní normu. Utváření postojů při seznamování se s oblastí kurzového sázení vytváří základní rámec pro pozdější náhled jedinců na celou problematiku. Je důležité, aby si lidé uvědomovali především rizikovost kurzového sázení, výrazné mezery jsou pak v pochopení matematické nevýhodnosti sázek, což by se mělo rozhodně zlepšit. Pro subjektivní normu lze vytvářet spíše podmínky, snahou o podporu funkčních rodin a zapojení (nejen) dětí do socializovaných skupin společnosti, kde nepřevládají extrémní názory. V sekundární prevenci, tedy u lidí s rizikovými předpoklady pro hráčství, je rovněž důležité zahrnutí všech třech oblastí, nepatrně vyšší význam bych pak přikládal subjektivní normě, neboť okolní prostředí má významný vliv na to, zda se předpoklady problémového hráčství skutečně rozvinou. V prevenci terciární u již aktivních hráčů pak převládá význam vnímané kontroly, což je přeneseně jeden

z hlavních výsledků celé této práce. Na vzorku tvořeném především sázkaři se oproti dalším dvěma prediktorům ukázal vliv vnímané kontroly jako mnohem výraznější.

7 ZÁVĚR

Cílem práce bylo „zjistit, jaké faktory se podílejí na skutečnosti, že mladí lidé v ČR ve věku 18–30 let sázejí na sport a které z těchto faktorů jsou nejvýznamnější“.

Ve snaze určit tyto faktory bylo nejprve v rámci rešerše odborné literatury podrobně prostudováno široké spektrum faktorů různého charakteru, u nichž dřívější výzkumy uvádějí spojitost s kurzovým sázením, většinou obecně s hazardním hraním či problémovým hráčstvím. Výsledkem tohoto procesu bylo rozhodnutí o využití teorie plánovaného chování, která v sobě zahrnuje tři hlavní předpokládané faktory – postoje, subjektivní normu a vnímanou kontrolu. Ze zahraničního výzkumu Moora a Ohtsuky, který se věnoval predikování problémového hráčství obecně pomocí teorie plánovaného chování, byl převzat a přeložen dotazník obsahující otázky na výše zmíněné hlavní faktory. Po úpravě otázek tak, aby se týkaly konkrétně kurzového sázení, byl dotazník využitelný pro záměry této práce. Dále došlo k rozšíření dotazníku o otázky na vysvětlované proměnné – záměr sázet a kurzové sázení, což umožnilo zkoumat vztahy všech proměnných v rámci teorie. Pro rozšíření o další faktory byla také připojena sekce otázek na strukturu osobnosti podle modelu „Big Five“ a několik sociodemografických otázek zjišťujících například vzdělání či finanční příjem.

Po úspěšném sběru dat z dotazníku, jež vyplnilo celkem 122 respondentů – převážně mužů (95%) a pravidelně aktivních sázkařů (přibližně 78%, na základě otázky na pravděpodobnost sázky v příštích 30 dnech), následovala statistická analýza získaných dat. Vliv zkoumaných prediktorů na záměr sázet a kurzové sázení se potvrdil. Konkrétní vztahy jednotlivých proměnných a jejich síla jsou znázorněny v path analýze na Obrázku 3 v kapitole 5.3. Vliv postojů a subjektivní normy na záměr sázet byl kladný, tedy kladné postoje a subjektivní norma zvyšují sílu záměru sázet. Hodnoty 0,241 pro postoje a 0,335 pro subjektivní normu znamenají zjištění, že záměr sázet lze predikovat na základě postojů z 24,1 % a na základě subjektivní normy z 33,5 %. U vnímané kontroly byl vztah opačný, s vyšší vnímanou kontrolou tedy záměr sázet klesá. Hodnota -0,410 značí, že zjištěný vliv vnímané kontroly na záměr sázet byl z těchto tří hlavních prediktorů nejvýznamnější. Obrázek 3 dále také znázorňuje, že vnímaná kontrola měla ve vzorku vliv i přímo na kurzové sázení, a to v hodnotě -0,304 (-30,4 %). Co se týče dalších zkoumaných proměnných mimo teorii plánovaného chování, u osobnostních charakteristik podle modelu „Big Five“ se vliv na vysvětlované proměnné neprokázal, ze

sociodemografických charakteristik byl na základě regresní analýzy zjištěn efekt příjmu na záměr sázet (0,294) i na kurzové sázení (0,283), přičemž se jednalo především o efekt na výši sázek. Korelační analýza naznačila ještě vliv vzdělání na kurzové sázení, v rámci regresní analýzy však těsně nebyla splněna hodnota pro statistickou významnost tohoto vztahu. V praxi určitý vliv vyššího vzdělání na slabší tendenci sázet lze předpokládat, jako výrazný se však neprokázal.

Provedený výzkum kromě zajímavých vztahů ukázal i možnosti, kam by se mohlo další bádání v této problematice ubírat. V případě prostředků pro rozsáhlejší studii by bylo velmi zajímavé zahrnout do výzkumu aktivní sázkaře a proporcionálně k nim i úplné nesázkaře. Z takového výzkumu by například vyšly mnohem výraznější rozdíly v postojích k sázení a dal by se zřejmě zkoumat jejich vliv o poznání lépe. Zajímavé by bylo zjistit, zda by se v takovém vzorku vliv jednotlivých proměnných vyrovnal či dokonce obrátil, nebo jestli by se potvrdil dominantní vliv vnímané kontroly. Zároveň by pak bylo možné vydělit problémové hráče a zjišťovat vliv jednotlivých proměnných u nich.

SEZNAM LITERATURY

- 1) ABBOTT, Mark et al. *Conceptual Framework of Harmful Gambling: An International Collaboration*. Guelph: Gambling Research Exchange Ontario, 2018. 3. aktualizované vyd. 136 s. Dostupné z: <https://doi.org/10.33684/CFHG3.en>
- 2) BAKALÁŘ, Eduard. *I dospělí si mohou hrát*. Praha: Pressfoto, 1976. 1. vyd. 194 s.
- 3) BLANCO, Carlos; MYERS, John a KENDLER, Kenneth S. Gambling, disordered gambling and their association with major depression and substance use: a web-based cohort and twin-sibling study. *Psychological Medicine*. 2012, 42(3), 497–508.
- 4) CASEY, Leanne M. et al. Measuring Self-efficacy in Gambling: The Gambling Refusal Self-Efficacy Questionnaire. *Journal of Gambling Studies*. 2008, 24, 229–246
- 5) GLASSMAN, Tavis et al. Using the theory of planned behavior to predict alcohol consumption among college students on game day. *The Journal of Global Drug Policy and Practice*. 2008, 2(3), 172–181.
- 6) GRIFFITHS, Mark. *Přehled problémového hráčství v Evropě*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2013. 1. vyd. 94 s. ISBN 978-80-7440-085-8.
- 7) HARTL, Pavel a HARTLOVÁ Helena. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. 1. vyd. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.
- 8) HING, Nerilee; HOLDSWORTH, Louise; TIYCE, Margaret; BREEN, Helen. Stigma and problem gambling: Current knowledge and future research directions. *International Gambling Studies*. 2013, 14(1), 64-81.
- 9) HOLEČEK, Václav; MIŇHOVÁ, Jana; PRUNNER, Pavel. *Psychologie pro právníky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 2. rozš. vyd. 351 s. ISBN 978-80-7380-065-9.
- 10) KRATOCHVÍL, Stanislav. *Psychoterapie: směry, metody, výzkum*. Praha: Avicenum, 1976. 2. rozš a upr. vyd. 397 s.
- 11) LI, Yansong et al. Hormonal responses in gambling versus alcohol abuse: a review of human studies. *Progress in Neuropsychopharmacology & Biological Psychiatry*. 2020, 100. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.pnpbp.2020.109880>.
- 12) MOORE, Susan M.; OHTSUKA, Keis. The prediction of gambling behavior and problem gambling from attitudes and perceived norms. *Social Behavior and Personality*. 1999, 27, 455-466.

- 13) NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy*. Praha: Portál, 2013. 1. el. vyd. 176 s. ISBN 978-80-262-0189-2.
- 14) NEŠPOR, Karel. *Jak poznat a překonat problém s hazardní hrou*. Praha: Sportpropag, 1999. 2. rozš. vyd. 104 s.
- 15) NEŠPOR, Karel. *Jak překonat hazard: prevence, krátká intervence a léčba*. Praha: Portál, 2011. 1. vyd. 160 s. ISBN 978-80-262-0009-3.
- 16) NEŠPOR, Karel. *Už jsem prohrál dost*. Praha: Sportpropag, 2006. 1. vyd. 130 s. ISBN 80-260-3880-0.
- 17) PORTER, James; UNGAR, Julia; FRISCH, Ron G. a CHOPRA, Reena. Loneliness and life dissatisfaction in gamblers. *Journal of Gambling Issues*, 2004, 11, 1–21.
- 18) PRUNNER, Pavel. *Psychologie gamblerství, aneb, Sázka na štěstí*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-074-1.
- 19) PŘÍHODOVÁ, Tereza a PREISS, Marek. Teorie plánovaného chování a její využití ve výzkumu. *Psychologie a její kontexty*. 2019, 10(1), 39–49.
- 20) SILLAMY, Norbert. *Psychologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. 1. vyd. 246 s. ISBN 80-244-0249-1.
- 21) STATISTICS SOLUTIONS. *Path analysis*. [online]. [cit. 1. 8. 2021] Dostupné z: <https://www.statisticssolutions.com/free-resources/directory-of-statistical-analyses/path-analysis/>
- 22) STEENBERGH, Timothy. A. et al. Impact of warning and brief intervention messages on knowledge of gambling risk, irrational beliefs and behaviour. *International Gambling Studies*. 2004, 4(1), 3–16.
- 23) THE ONTARIO PROBLEM GAMBLING RESEARCH CENTRE. *Koncepční rámce škodlivého hráčství*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2013. 1. vyd. 90 s. ISBN 978-80-7440-084-1.
- 24) VACEK, Jaroslav. *Identifikace a řešení rizik spojených s hraním hazardních her*. Úřad vlády České republiky, 2014. 1. vyd. 68 s. ISBN 978-80-7440-102-2
- 25) VACEK, Jaroslav; VONDRÁČKOVÁ, Petra. Behaviorální závislosti: klasifikace, fenomenologie, prevalence a terapie. *Česká a slovenská Psychiatrie*. 2014, 110(3), 144–150.
- 26) VÁCHOVÁ, Elizabeth; JANŮ, Luboš; RACKOVÁ, Sylva. Patogeneze závislosti *Psychiatrie pro praxi*. 2010, 11 (2–3), 56–58.

- 27) VOLBERG, Rachel; WRAY, Matt. Legal gambling and problem gambling as mechanisms of social domination? Some considerations for future research. *American Behavioural Scientist*. 2007, 51(1), 56–85.
- 28) WILLIAMS, Robert. J.; WEST, Beverly. L.; SIMPSON, Robert. I. *Prevence problémového hráčství: Komplexní přehled důkazů a zjištěné dobré praxe*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2014. 1. vyd. 138 s. ISBN 978-80-7440-096-4.
- 29) ZAGATA, L. Consumers' beliefs and behavioural intentions towards organic food. Evidence from the Czech Republic. *Apetite*. 2012, 59, 81–89.

SEZNAM GRAFŮ, TABULEK A OBRÁZKŮ

Graf 1: Pravděpodobnost sázky v následujících 7 dnech.....	35
Graf 2: Pravděpodobnost sázky v následujících 30 dnech	36
Graf 3: Schvalování pravidelného sázení ze strany rodiny.....	36
Graf 4: Pohlaví respondentů	37
Graf 5: Nejvyšší dosažené vzdělání.....	37
Tabulka 1: Deskriptivní statistika a korelace mezi všemi proměnnými	43
Tabulka 2: Korelace mezi prediktory a vysvětlovanými proměnnými (horní část Tabulky 1).....	44
Tabulka 3: Regresní analýza – prediktory záměru sázet	47
Tabulka 4: Regresní analýza – prediktory sázení	49
Obrázek 1: Přehled odvodů z loterií do sportu (2016), Zdroj: Olympic.cz	21
Obrázek 2: Schéma teorie plánovaného chování (Ajzen, 2005).....	33
Obrázek 3: Kurzové sázení jako plánované chování (path analýza)	51

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Vyjádření Etické komise UK FTVS

Příloha č. 2: Zjednodušený informovaný souhlas (úvod k dotazníku)

Příloha č. 3: Dotazník

